Panait Istrati

ȚAȚA MINCA

PANAIT ISTRATI

ȚAȚA MINCA

1931

I.
Vărsătura Siretului

Când Siretul sosește în preajma locului unde trebuie să-și dăruiască sufletul lacomei Dunări, albia lui se schimbă într-o luncă roditoare ce se întinde între Brăila și Galați. Ca s-o taie în toată lărgimea ei, locuitorii acestei lunci, care își zic „cei de pe Vărsătură", nu pot s-o facă în mai puțin de două ceasuri, cu căruța. Atât e de vastă.

Dimensiunile neobișnuite ale acestei albii, cât și mărinimia ei, bătrânii pământului le tălmăcesc în felul lor. Ei spun că Siretul, la început, avea suflet, la fel cu noi oamenii, un suflet ambițios. După plecarea lui din Bucovina, ademenind în drum o frumoasă fată de care se îndrăgostise, trufașul Siret hotărî s-o conducă, numai cu puterile lui, până la Marea Neagră și chiar mai departe, cu gândul să-i arate ținuturi unde cresc portocale și rodii, cari sunt tot ce poate fi mai mândru pe pământ, dar cari ar îngălbeni de gelozie în fața mândreților iubitei lui, al cărei nume e Bistrița.

Bistrița, copilă vijelioasă, nechibzuită, consimți la planul amantului ei, se uni cu acesta și, împreună, se rostogoliră până prin locurile noastre, când, deodată. Dunărea le strigă: „Ei! Numai drumurile pot să se încrucișeze, niciodată apele. Cu atât mai puțin îndrăzni-va un râu să taie corpul unui mare fluviu!"

Și Dunărea le închise drumul, după cum se vede.

Atunci, furios, Siretul se apucă să-și lărgească albia. El o ajunse pe aceea a Dunării, o întrecu chiar - în dorința lui de a-și duce dorul de-a dreptul la acea mare care scaldă țărmuri împodobite cu fructe de aur.

Dar lupta era prea nepotrivită, prea uriașă talia bătrânului fluviu. Siret și Bistriță, deși uniți într-un singur trup, fură învinși. Dunărea îi înghiți pe amândoi.

Totuși, datorită pătimașelor lor zvârcoliri, noi, „cei de pe Vărsătură", ne bucurăm azi de un pământ cum puține se văd, căci în locurile astea s-au iubit ei mai mult ca oriunde, înainte de-a-și dărui tinerele suflete, morocănoasei Dunări care suflă tot ce întâlnește în drumul ei.

E drept, uneori plătim scump belșugul pe care ni l-au lăsat moștenire. Cei doi amanți, tot nu s-au resemnat la o renunțare definitivă. Și, o dată la zece ani, ei își amintesc de visul lor de demult, se dezlănțuiesc neîmblânziți, ca un potop pe care nimic nu-l poate reține. Atunci suntem măturați, ca niște derbedei, cu tot ce avem: țoale, vite, găini, cățel, purcel și întreaga sărăcie.

Din recoltele noastre, nici urmă! De la case, doar acoperișurile se mai văd. „Vărsătura" dispare sub o apărie care se întinde de la muchea Galaților până la aceea a Brăilei deasupra căreia ne ducem să tăbărâm cu colibele, așteptând ca mânia îndrăgostiților noștri să se potolească.

Apoi, când totul a reintrat în ordine, totul nu mai e decât prăpăd. Dar, de asemenea, totul e mai nou, mult mai nou decât înainte, căci mânia dragostei e veșnic roditoare.

*

De la platoul Brăilei până la acela al Galaților, lunca Siretului îți umple sufletul de dorinți. E un pântec de pământ, pe care elemente pătimașe l-au arat cu corpul lor și l-au fecundat cu doruri. Ele au făgăduit omului totul și nu i-au garantat nimic, afară de dorință, această putere care îngăduie inimii noastre să țină piept existenței, micșorând satisfacția și combătând restriștea.

Când rapidul „București-Dunărea" intră pe nesfârșitul dig care leagă aceste două platouri, dominând „Vărsătura", un vag presentiment de veșnicie nesocotită îți umflă pieptul. E ca chemarea unei iubiri, mult timp desconsiderată.

O lumină difuză, care umple un mare gol, te trezește din nepăsarea ucigașă. Nu e nimic de văzut pe fereastră, afară doar de o pasăre de baltă care, zburând de-a lungul trenului, inspectează cu o privire curioasă interiorul compartimentelor; ori, în momentul trecerii unei barieri, vreun țăran bătrân care scoate căciula și salută tot trenul, de frica autorităților. Din depărtare în depărtare, îngrămădiri de căsuțe, arbitrar presărate, ies din pământ, ca tot atâtea sfidări aruncate fericirii ușoare. Se mai pot vedea, după anotimp, oameni și vite care se confundă cu țarina. Asta-i tot. Nici un fel de fire orbitoare. Nici o civilizație.

Pe „Vărsătură“ pământul n-are alt scop decât să împingă pe om să se măsoare cu Dumnezeu. El se oferă lui, bogat de sevă, îl face să-și pună în joc toată sudoarea, dar când e vorba să recolteze, o mână nevăzută cântărește rezultatul într-un chip, pe cât de plin de făgăduieli pe atât de amenințător. Aici, Dumnezeu zâmbește omului cu o gură de căpcăun: „Iată, îi spune el, un pământ pe care n-ai decât să-l zgârii ușor, ca să trăiești în belșug. Pentru asta te-am pus la cheremul a doi titani. Siretul și Dunărea, așa ca valurile unuia, ale celuilalt, ori ale amândurora împreună, să te trăsnească tocmai în clipa când, nemaitemându-te de secetă, tu începi a te

prea îngrășa. Astfel, îți vei aminti de mine prin puterea cea mai dragă mie: Dorința“.

Dorința pentru oamenii de pe „Vărsătură" e o nevoie neclintită de-a crede în mai bine, în ciuda nesiguranței cu care îi copleșește adâncătura băltoasă unde trăiesc. Ei simt o bucurie, știind că pământul lor a fost furat Siretului. Primăvara și toamna, îi vezi cu ochii țintă în zare la apa care vine; și, i-ai crede fericiți, când îi auzi cu câtă patimă se întreabă dacă potopul va năvăli ori nu peste sărmanele lor căsuțe. Ca și cum n-ar fi vorba de soarta lor.

Știind din tată în fiu că țarina lor e binecuvântată, că „se face mult, când se face", ei seamănă pe spetite, împingând brazda până sub nasul Siretului, dar, adesea, n-o fac decât ca să abandoneze acestuia mai mult de jumătatea recoltei. Ba, uneori, i-o lasă chiar toată, mai dându-i și gospodăriile lor pe deasupra, ca s-o ia la goană și să-și ridice colibe pe muche.

Cam același lucru se petrece cu vitele și cu păsările. Fiecare crește cât mai multe, fiindcă, spun ei, „iarba și apa sunt la un pas: cresc singure". Asta e adevărat. Numai atât că o mare parte din această crescătorie se duce tot pe apa Sâmbetei, căci la o bătaie de pușcă de casele lor se întind mii de hectare de baltă, unde stau la pândă: hoțul, lupul, vulpea, uliul, iar aceștia se servesc din grămadă ca din propriul lor avut.

Nu-i nimic. „Omul e făcut pentru necazuri", spune țăranul nostru. În ochii lui, siguranța unui venit fiind de neconceput, puținul pe care-l recoltă îl consideră ca o favoare căzută din cer. El e încredințat că nimic nu-i aparține pe deplin, de la bucata de pământ, al cărei adevărat stăpân e Siretul, până la bietele sale dobitoace, cari reprezintă toată averea lui, dar pe cari, totuși, el le încredințează unei pășune, de unde adesea nu se mai întorc.

Să lupți cu pământul, să-i ceri cât mai mult și să nădăjduiești că-l vei avea, dar, să nu obții decât necesarul, adesea mai puțin decât necesarul, și uneori nimic, iată ce umanizează pe omul de la gura Siretului - acest ținut al României unde gospodăriile nu sunt împrejmuite decât doar ca să fie apărate de năvala vitelor; unde lacătul de la poartă nu slujește decât ca să spună vizitatorului că stăpânul nu e acasă; unde fata de măritat încrustează mii de ceasuri din apriga ei singurătate iernatică, într-o cămașă de noapte pe care o brodează ca s-o dăruiască în ziua nunții celui mai iubit dintre comeseni.

Acolo, orizontul e mai aproape de om: bolta cerească, mai sus și mai balonată. Și, ori în ce parte ar întoarce privirea, peste tot făgăduiala își dă

cot cu primejdia. Asta și îndreptățește expresia, comună țăranului de pe „Vărsătură„: „Când nu mai știu unde să dau cu capul, ridic brațele la cer și mă gândesc la altceva“.

Nu e vorba de disperare. E prompta deșteptare a dorinței, care vine să strige omului: Totul e pentru tine. Nicăieri nu stă scris că ceva poate să ți se refuze.

În felul acesta, el ajunge să înțeleagă că posesia nu stă în saturație; că ea se află puțin în vibranta satisfacție pentru care ai combătut voinicește, dar că ea stă toată, toată, în plină dorință, această mare chemare a vieții.

În dimineața unei zile de aprilie, când soarele se înalță și îți scaldă fața cu o lumină nouă, arăturile, acoperite de o verdeață dreaptă ca peria, umflă pieptul țăranului de-o bucurie nemărginită. În picioare, în căruța lui, omul își contemplă semănăturile și strigă tare: „Doamne, cât sunt de frumoase!"…

Acela, și nu altul, e momentul care-l răsplătește de toată truda. Și chiar, săptămâni de-a rândul, el înghite bucuros și mistuie bine, reaua lui mămăligă de orz ori de porumb.

Pentru locuitorul de pe „Vărsătură", tot ce urmează clipelor sale de arzătoare dorință este fericire banală ori eroism pasionat.

Primul caz e când îi „cade din cer un an de belșug". Atunci el își cumpără un porc, îl îngrașă și îl mănâncă la Crăciun - ospăț care îi îngreunează corpul și-i adoarme spiritul, dar asta nu durează decât cinci ori șase săptămâni; el mai profită de prilejul acesta ca să căsătorească vreunul dintre copiii lui, împrejurare care-l împinge la îndrăzneli cam caraghioase și îl face să spună mai multe nerozii decât de obicei. Atunci, el nu mai are nici o dorință și-i prost.

Al doilea caz e chiar acela care-i umple trei sferturi din viață: lipsa, parțială ori totală, sărăcia, înotul voinicesc împotriva valurilor amenințătoare. Și, cu cât el se vede mai respins, mai dat înapoi, cu atât dorința i se îndreaptă, uriașă, și-l ațâță împotriva nenorocirii.

Întorcându-se acasă, de la semănăturile lui înecate ori pârjolite, el se oprește în mijlocul ogrăzii - ca o locomotivă gata să plesnească - și strigă la ai lui:

- Să nu mai guste nimeni nici o picătură de lapte! Să-l duceți, tot la târg!

Acest „tot", de-abia se ridică la trei litri.

Cât despre „picătura" de care el vrea să priveze pe viitor gurile mici, bietul om bate câmpii, căci, de mult, singur cel mai mic dintre copii se mai

bucura de câte o înghițitură, seara, după muls, și nu ca să se hrănească, ci ca să înceteze din plâns și să nu se mai țină de fusta mă-si.

- Să-l duceți, tot, la târg… Și Rada să nu mai cumpere pâine. Să aducă toți banii de pe lapte!

Ce mai daraveră și cu „pâinea" asta! Ca să potolească pe cei mai pofticioși, Rada, ducându-se în fiecare zi la Brăila să vândă laptele, sacrifica un litru de lapte, unui kilogram de bună pâine neagră, din care distribuia prețioase felii la întreaga hărmălaie de frățiori și surioare. Adevărat cozonac!

Acum, nimeni nu va mai gusta nici pâinea.

Și, dintr-o dată, toate privirile se țintuiesc drept înainte, spre acea linie verzuie care astupă tot orizontul de la miazănoapte. Acolo e scăparea: acolo e balta, cu miile ei de hectare de papură, această plantă generoasă pe care Domnul nostru. Siretul, o face să crească fără ajutorul omului. Ea e bună ca să faci dintr-însa rogojini și coșniți frumoase. O mai vinzi și așa cum e, cu maldărul ori cu căruța, ca și pe stuf, acest frate al papurii, bun la învelișuri și împrejmuiri.

Balta e sânul hrănitor al țăranului de pe „Vărsătură". Iată de ce, în ceasurile de restriște, toate privirile se îndreaptă spre ea. Tot la baltă se gândește omul acelui ținut, când vorbește de mărinimia luncii lui.

Balta nu-i a nimănui. Nimeni n-o cultivă. Nimeni n-are dreptul să se proclame stăpânul ei, afară doar Siretul, care a creat-o. Ea nu cere nici o supraveghere, nici o menajare. Ea nu se teme nici de om, nici de Dumnezeu. Când o devastează, ea e ca stejarul care a pierdut o frunză.

De-acolo vine vorba românească, aplicată dezbaterilor lipsite de înțelegere: „Hai s-o lăsăm baltă"!

Căci balta e necunoscutul, nepătrunsul, nesfârșitul.

Intri într-însa pe unde poftești, ca pasărea care-și ia zborul încotro vrea. Și, de îndată ce-ai înaintat puțin, tot una e dacă faci o sută de pași ori o sută de mii: papura, stuful și acest hermafrodit de pipirig, bun de nimic, înșfacă omul ca într-un clește, dublându-l în înălțime.

Îl înșfacă, dar frățește. Ei știu că dacă frățânul lor e acolo, e fiindcă bietul om trebuie să fie tare nenorocit; că, în satele de unde vine, lucrurile stau prost de tot.

De altfel, n-ai decât să-l privești pe acest frățân, ca să te încredințezi, din cap până în picioare: e ca și cum și-ar fi petrecut toată viața pe un maidan cu gunoi, când îi vezi acea căciulă ciuruită, din care ies smocuri mânioase

de păr; acel ibirboc în zdrențe, care abia se ține pe el: acei nădragi răspeticiți și hărtăniți, oferind spectacolul coapselor sale păroase, al genunchilor săi osoși și al dindărătului său puțin convenabil; acel maldăr de obiele cari îi fac niște pulpe asemănătoare unor trunchiuri de copaci; acele opinci, în sfârșit, cari nu-i mai protejează picioarele, fiindcă sunt în bucăți.

Trebuie să-l judeci după acest echipament. Nu trebuie să te încrezi vioiciunii lui bărbătești, aerului lui șăgalnic. Căci, nătărăul, ars fiind de dorinți, mai găsește cu cale să-și bată joc de el însuși. Privindu-se ca un păun, el se strică de râs, se învârtește într-un picior, pocnește din degete, se dă de-a tumba și cântă celebra arie glumeață:

Să dai fata după mine, părinte Ichime! Și studia după porci, părinte Ichime!

E vorba de un popă de țară, care are o fată de măritat. Bine înzestrată, popa aspiră la un ginere „demn„: un notar, cel puțin. Or, iată că cel mai nemernic dintre haimanalele satului vine, față de toată lumea, să-i ceară mâna fetei. E un găligan zdrențuros, el însuși convins de reputația de care se bucură. Asta nu-l împiedică să fie vesel și să râdă de el, dar și de popă, cerându-i fata și bătându-și joc de „studia“ preoțească.

Popa e furios. Satul petrece. Iar haimanaua câștigă astfel încă un titlu în umana simpatie a oamenilor, de care el are atâta nevoie.

Aceeași umană nevoie simte inima, încărcată de dorinți, care pătrunde în nestrămutata baltă, ca să-i ceară ceea ce pământul și văzduhul îi refuză cu atâta îndârjire. Și, măsurându-se în pumn cu propria lui soartă, el se îndreaptă spre ultimul mijloc de scăpare - balta - glumind pe propria-i socoteală:

Să dai fata după mine…

Dar acolo, în bungetul stufișului, nu este ochi uman care să vadă pe acest om, nici ureche umană care să-i audă voiosul geamăt. Acolo e imperiul naturalei Nepăsări. Frăția papurei, a stufului te pătrunde de groază: totul e rece, lipicios, și îmbrățișările lor îți zgârie mâinile și fața.

Nu simți decât umezeală, nu vezi decât ostilitate și nu știi ce se petrece dincolo de o lungime de târpan. Dobori, înaintezi, faci goluri și maldări, în vreme ce piciorul, trosnind, se scufundă în mâzga bogată de sânge vegetal, în vreme ce mii de ierburi cărnoase, reci, ca niște șerpi lătăreți și vâscoși, se strecoară între piele și ibirboc.

Apoi, te rătăcești, dacă cerul e înnourat și nu mai știi încotro e satul. Căci pământul se învârtește mai ales în jurul omului, al omului pustiit,

îndeosebi, ca să-și dea și mai bine seama de pustiul lui. Dar omul e mai tare ca pământul și ca pustietatea. El vine mai de departe și de mai sus. Și el are amintirea acelei veșnicii, care se rostește într-însul prin zvâcneli asemănătoare acelora care, sub imboldul sevei, fac să crească nebună imensitatea vegetală din jurul lui.

Singur, stând pe un maldăr, el răsucește atunci o țigară și se gândește acasă, Ia ai lui, care îl așteaptă ca să-l dezbrace de zdrențele ude, să-i spele picioarele și să-i spună că vaca a fătat un drăguț de vițel. Asta îl face, pe loc, să regăsească drumul spre sat.

Nu, nu ești pierdut pe pământ. Ești încă și mai puțin pe lunca Siretului, unde trăiește o lume căreia îi place dorința și o baltă plină de povești, care le-o întreține.

II.
S-a pierdut noatenul

Deși toamnă înaintată, o noapte călduță domnea peste toată lunca, în momentul în care micul Zamfir sosi acasă, scăldat în sudori, ca să spună tatălui său că noatenul lor s-a pierdut de-a binelea.

Era vorba de un frumos noaten, pe care Zamfir îl avea în paza lui. Dar, să ai în paza ta un dobitoc, când ziua întreagă trebuie să tai stuf, pierdut în pustiul bălții, nu-i oare asta o nedreptate? Iată ce se întreba Zamfir, cu o licărire de speranță în suflet și cu privirea spânzurată de ochii, calmi numai în aparență, ai tatălui său. „Poate că va înțelege și el că nu pot să dobor atâta stuf și să știu, totodată, ce face noatenul pe suhat".

Nu, tată-său nu voia să știe nimic. Pironit în mijlocul ogrăzii, cu dinții strânși, cu pumnii vârâți în fundul buzunarelor de la pantaloni, cu fața slab luminată de un felinar chior, el repetă:

- Așadar, mi-ai pierdut cel mai frumos noaten pe care l-am crescut vreodată!

Băiatul sufla din greu, rupt de oboseală și mut de disperare. El era, de sus până jos, plin de balele lipicioase ale papurei pe care o tăiase. Ca să-l scape de-o bătaie sigură, mama lui se apropie de el, cu un lighean de apă caldă:

- Dezbracă-te, scârbosule, ca să te spăl!

Și ea voi să pună ligheanul jos, dar bărbatu-său, cu un singur pumn, o făcu să se rostogolească de trei ori la pământ, cu lighean cu tot.

- Ia te uită la dumneaei, ce mai fandoseli!

Zamfir începu să tremure din toate mădularele-i plăpânde. Tată-său îi arătă cu degetul poarta:

- Pleacă din nou după noaten. Și, până nu vei afla ce-a devenit, să nu te întorci. Aleargă!

Cătunul adormea în lătratul, slab ca un suspin, al cățeilor care se resemnaseră și în noaptea aceea să se culce flămânzi, și tot fără să înțeleagă de ce trebuie să le fie lor atâta foame, mereu foame. Dulăii cei bătrâni, gravi, așa cum gravă este toată ființa părăsită în soarta ei, se culcaseră de mult prin căpițe, cu un pumn de porumb în stomac. Ei înțelegeau bine suspinele celor mici, dar nu puteau să le spună: „Duceți-vă de furați un știulete de porumb și înșelați-vă și voi foamea". Și apoi, mai trebuie să ai măsele destul de tari, ca să poți măcina porumb uscat. Această înțelepciune,

ca și măselele tari, n-aveau să vină decât după multe luni de dureri ale foamei.

Zamfir, alergând cât îl țineau picioarele, se gândea la acești cățeluși. Ca și lor, îi era și lui foame; el mai avea, pe deasupra, răspunderea noatenului. Adierea vântului îi usca, pe mâini și pe față, cleiul de care se mânjise tăind papură și stuf Ca să mai scape de pojghița care i se întărea pe piele, el scuipa din când în când în mâini și își freca obrazul. Atunci, el se oprea și se întreba: „Unde să mă duc?" Neputându-și răspunde, se grăbea să asculte supus, de ordinul tatălui său: ,,Aleargă"!

El alergă în noapte, mereu și mereu.

Vastul dreptunghi al „Vărsăturii“ cu cele patru cătune ale lui, cu bălțile, pășunele și țarinele lui, se aflau acum pe de-a-ntregul băgat în micuțul trup al lui Zamfir, dar noatenul nu era nicăieri. El se aruncă, cu fața în sus, pe un purcoi de buruieni cosite, și văzu luna, frumoasă cum n-o văzuse niciodată. Privind-o, i se păru că el nu mai era Zamfir: devenise „Vărsătura“ însăși. Corpul îi era plin de orăcăitul broaștelor; de suspinele cățeilor flămânzi; de lungile drumuri bătute și de garduri care se învârteau ca o morișcă; de locuințe care își stingeau luminile, una după alta; de puțuri care își ridicau brațele la cer. Și, așa cum se afla acolo, întins pe fân, i se părea că e străbătut de calea ferată dintre Brăila și Galați. În loc de suflet, nu mai simțea decât un miros: răsuflarea noatenului, care-i era familiară, de-atâta cât sărutase botul animalului.

Zamfir continuă să privească discul lunar. El văzu desemnându-se încet un cap cu niște mustăți mari și un păr ciufulit și cu ochii limpezi, tare deschiși; cu gura cărnoasă, gata să împroaște trăsnete; cu nasul gros și cam pocit. Era chipul tatălui său: ,,Aleargă!"

El voi să se ridice și s-o ia din nou la goană, dar trupul nu i se mișcă din loc, întocmai ca pământul luncii. Nu-și mai făcu sânge rău. Închise ochii și, deodată, toată ființa lui fu încălzită de ivirea unei voinice și frumoase fete, care-i zâmbea voios, cu un aer glumeț. Avea părul desfăcut, obrajii aprinși, îmbrăcămintea în neorânduială și părea obosită, ca după o mare alergătură la „de-a ascunselea". Zamfir întinse spre ea brațele și gemu încetișor:

- Țață… Țățică… Țață Mincă… Ajută-mă să găsesc noatenul.

Era imaginea sorei lui mai mari, Minca.

Un nour ascundea pe jumătate discul faimoasei luni, în vreme ce Zamfir, ca o arătare, dădea târcoale șanțurilor, cu care orice gospodărie este

împrejmuită. Își zicea, bietul băiat, că se putea ca noatenul să fi căzut în vreun șanț și să nu mai fi putut ieși.

Zadarnică speranță. El făcu înconjurul tuturor proprietăților: nimic. Abătut, se așeză pe un trunchi de copac, cu gândul furat de uruitul primelor căruțe, încărcate cu struguri, cari se duceau la târgul din Brăila. Toți cocoșii satelor vesteau sfârșitul nopții. Țărani, al căror glas Zamfir îl cunoștea, își înjurau femeile și vitele, cari, deopotrivă, nu se grăbeau cum trebuia. Apoi, pași grei făcură să trosnească niște vreascuri prin preajma lui. El voi să fugă, dar vocea simpatică a unui sătean cu care era prieten, îl opri:

- Cine-i acolo?

- Eu, Zamfir.

- A , tu ești? Bietul de tine! Tot mai cauți noatenul?

- De!… Tată-tău știe bine că ținuturile noastre nu-s făcute pentru creșterea cailor. Trebuie să te descotorosești de dobitoc, de îndată ce-l fată mă-sa. Uite, așa cum fac eu acuma. Privește!

Sub ochii nicidecum mirați ai lui Zamfir, țăranul legă o funie de craca unui cireș, îi făcu un ochi și, ridicând de jos un mânzișor, călduț încă de sângele mamei lui, îl spânzură. Gingașul dobitoc n-avu nici puterea de-a se zbate. El rămase suspendat, moale ca o cârpă, cu copitele lui de zgârci și cu căpățâna-i cam mare. Totuși, călăul avu bunul-simț de-a ascunde copilului hidoasa scenă a unei posibile zvârcoliri a animalului, așezându-se între Zamfir și cel executat. Apoi, își șterse mâinile pe pantaloni, aprinse o țigară și grăi, ca pentru el însuși:

- Așa-i la noi. Nu poți să-ți pierzi vremea cu creșterea cailor. Nu numai fiindcă ți-i mănâncă lupul ori ți-i fură țiganii. Mai e și asta, că un mânz îți ține iapa în loc, te încurcă la treabă. Cum beleaua cade plocon, mai totdeauna, în vremea muncilor mari, nu-ți rămâne nimic de făcut: trebuie să-l omori, ori să-l lepezi la marginea bălții, ca să-l mănânce lupii. Așa că tată-tău ar fi trebuit să facă la fel ca mai toată lumea.

- Noi l-am împiedicat, eu și țața Minca, murmură Zamfir. Era așa de mare și frumos, mânzul ăsta, din ziua întâi!

Expresul de ora patru dimineața trecu, zgâlțâind satul. Zamfir îl privi buimac, orbit de luminile lui. Luna se ascunsese acum cu totul în nori, noaptea era neagră. Copilul se simți scufundându-se ca într-un abis. Friguri reci îi furnicau prin tot trupul. El începu să meargă, curajos, de-a lungul căii ferate, gemând: „Țățică… Țață Minco…"

Nu se mai gândea la noaten. Se gândea la soră-sa, pe care o adora și care îl adora: să se arunce la pieptul ei; să-i abandoneze ei corpul acela de plumb, pe care-l târa în noapte și deznădejde. Dar unde era țața Minca?

Cu câteva zile în urmă, tată-său o bătuse groaznic și o gonise de-acasă. Ea trebuie să fi fugit la vreuna din mătușile lor, la Chiscani ori la Cazasu. Ba, se prea putea că se afla chiar la Mincu, prietenul lor, al ei și al lui.

Un tren de marfă îl ajunse din urmă, încetinindu-și mersul la urcarea grelei coaste brăilene. Zamfir se opri, năuc. Lungul șir de vagoane negre de-abia se mișca. Locomotiva, asemănătoare unei ființe omenești, înainta scuipându-și plămânii. Copilul avu numaidecât milă de ea și voi să-i vină în ajutor. Dar cum să ajuți o locomotivă?

El își îndreptă toată dragostea asupra celor doi mașiniști, cari, roșii la față, scotoceau cu un fier lung în pântecul căldării. Zamfir merse alături de locomotivă, stăpânindu-și cu greu nevoia de-a o atinge, de-a o dezmierda. Mecanicul îl luă la goană:

- Cară-te de-aici! O să te opărească aburul!

El nu se îndepărtă și văzu pe cei doi oameni smulgând din cuptor și aruncând afară bucăți enorme de zgură topită. În momentul acela, pe când mașiniștii zvârleau cu lopețile cărbuni în vatră, mașina începu să urle năprasnic, scuipând pe coș foc și aburi. Și trenul se opri.

Zamfir o rupse atunci de-a goana peste câmpie, răcnind ca o vită înjunghiată.

- Ajutor! Ajutor!

Alergă, astfel, strigând, până la malul celei mai sălbatice bălți, unde căzu leșinat.

În lunca Siretului, toamna, zorile sunt uneori de jăratec. O astfel de auroră se ridică, în ziua aceea, peste Zamfir, leșinat la marginea bălții, și peste miriadele de spice flocoase ale stufișului. Un vântuleț de la apus înclina spre răsărit toate acele milioane și milioane de caiere roșiatice, pe care focul ceresc le aurea. Nenumărate stoluri de rațe și gâște sălbatice își luau zborul din tufișul băltos și umpleau văzduhul incendiat.

Zamfir deschise ochii, se întoarse pe spate și, aspirând cu lăcomie aerul, gândi: „Nu-i țară mai frumoasă ca lunca noastră„. El se simțea liniștit, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Totuși, în fața frumoasei singurătăți ce-l înconjura, lacrimile îl năpădiră. El gemu iarăși: „Țățică… Țață Mincă… Unde ești?“

Atunci, minunata luncă dădu frățiorului pe surioara lui. I-o dădu chiar însoțită de Mincu, bunul lor prieten Mincu. Pășind înaintea calului, care târa din greu căruța încărcată cu stuf, ei apărură deodată, cu două păsări sălbatice, în margine de stufiș.

Ei nu văzură băiatul, fiindcă erau prea fericiți. Cu fețele aprinse de auroră, cu trupurile înclinate spre spate, ei se țineau de mijloc și cântau:

Șapte gâște potcovite, Leleo draga mea Au plecat să se mărite. Leleo draga mea

Se vedea, numaidecât, că erau făcuți unul pentru altul; că inimile lor unite trecuseră prin multe încercări; că erau gata să mai treacă prin o sută altele și nimic nu le-ar zdruncina.

Voinici amândoi, la trup și la suflet, sănătoși și hotărâți. El, cam de douăzeci și cinci de ani; destul de înalt, ca și ea; față fără frumusețe, fără caracter, dar bărbătească și deschisă. Ea, de vreo douăzeci și doi de ani; tot așa de bine zidită; țărancă, s-o dai de mal. Totuși, frumosul ei chip reflecta un suflet bogat de visări.

- Țățica!… Nenica!…

Aceste țipete ale copilului smulseră pe Minca de lângă iubitul ei și-o făcură să alerge cu brațele deschise la Zamfir, care se lăsă dus, plângând cu sughițuri.

- S-a pierdut noatenul nostru, de-aseară, și eu îl mai caut și acuma. Tata mi-a spus să nu mă întorc fără el.

Fata își încălzi frățiorul, strângându-l la pieptul ei, pe când privirea i se încrucișa, plină de neliniște, cu a voinicului:

- Bănuiești tu unde e noatenul?

Mincu era tot atât de sigur ca și dânsa de locul unde se afla noatenul, și răspunse, abătut:

- La curte.

„La curte", era la moșierul luncii, tânărul boiernaș Mândrescu, care, și el, o iubea pe Minca. Dar asta e o altă poveste.

Un boier poate să aibă o inimă iubitoare, ca orice vită umană, dar el mai are, în același timp, mult mai mult pământ decât îi trebuie ca să trăiască omenește. Rezultă din asta, că inima boierului pierde din curățenia ei, în măsura în care o mulțime de țărani sunt lipsiți de pâinea lor zilnică.

Era tocmai cazul lui Mândrescu și al țăranilor de pe „Vărsătură", pe la sfârșitul veacului trecut.

Omul nu era rău. El nu făcuse decât să primească ceea ce un tată lacom strânsese și-i lăsase moștenire. Cu restul, se însărcinau legile țării. Și, între alte lucruri, aceste legi spuneau că atunci când dobitoacele țăranilor intră în holdele boierului și fac stricăciuni, vita trebuie dusă la curte și ținută zălog până la plata unei amenzi, potrivit pagubelor suferite.

Mândrescu n-abuza de acest drept pe care i-l conferea legea. Adesea, „ierta". Alteori era de-o mare severitate, mai ales când se întâmpla ca vitele zălogite să fie, în chip misterios, numai de-ale țăranilor celor mai incapabili să plătească despăgubirea. Nu le mai rămânea atunci nenorociților decât să trimeată un copilaș, să roage pe frumoasa țața Minca de-a interveni pe lângă boier, cerându-i iertarea, care era totdeauna acordată. Se știa prin toate satele că tânăra fată avea o inimă de aur pentru cei nevoiași, printre cari se socotea și familia ei.

De astă dată, Mândrescu o lovea direct, zălogindu-i noatenul care-i era atât de drag. Nu mai era nici o îndoială; mânzul se afla la curte.

Stăpânindu-și necazul, Mincu zise iubitei lui:

- Așa că, iar trebuie să te duci la câinele acela…

Ea îl învălui cu o privire înflăcărată:

- Trebuie!

- Și nu-ți pasă nimic? Nu suferi?

- Ți-am mai spus-o: degeaba am merge împotriva vântului. Mai bine să ne plecăm capetele. Tu știi că sunt a ta pentru totdeauna, dar soarta noastră e în mâinile altora.

………………………………………………………………………………
…………………………………

Soarele era sus de tot, când Minca și cei doi mânji ai ei se întorceau la casa părintească.

III.
Țața Minca se „greșise"

La o săptămână după întâmplarea cu noatenul, părinții Mincăi, care se numeau Vădinoi, țineau sfat de familie.

Foarte numeroși pe „Vărsătură“ alde Vădinoi străluceau toți prin trufie și sărăcie. Ei admiteau să fie săraci, ca mai toți țăranii din partea locului, pe cari structura oligarhică a țării îi ținea într-o jumătate robie. Ei n-admiteau ca sărăcia lor să fie pătată de-o „rușine“.

- Vreau să sfârșesc cu rușinea asta! repeta înăbușit Alexe Vădinoi, tatăl Mincăi, și al lui Zamfir, adresându-se sorei sale Caterina.

Aceasta îl asculta de-o jumătate de ceas și tăcea ca un butuc. Tăcerea ei era explicabilă.

Caterina, cu treizeci de ani mai tânără decât frate-său Alexe, comisese ea însăși o „rușine“ și încă mult mai „gravă“. După ce a părăsit comuna pe la începutul adolescenței, ea s-a dus la București, s-a făcut cusutoreasă, apoi, la etatea de optsprezece ani, a dat naștere unui copil „nelegitim“ pe care-l adora. Dacă, în ciuda acestei „rușini“ și a celor douăzeci și nouă de ani pe care de-abia îi împlinise, ea se bucura de mult respect și era mult ascultată de familie, Caterina o datora numai tăriei sale de caracter și faptului că n-avusese nevoie de nimeni. Ea știuse să-și croiască singură drum în viață. Din cauza asta, situația ei de arbitru, în momentul de față, o cam încurca.

Bătrânul Alexe căută să-i vie în ajutor și s-o câștige de partea lui:

- Da, Catincuțo, știu: și tu ai „greșit", dar nu la noi! Acolo, în orașele mari, tu ai putut să faci ce ți-a plăcut. Aci, nimeni nu s-a mai ocupat de viața ta, nimeni n-a știut nimic. Tu ești moartă pentru lumea noastră.

Tânăra femeie se ridică, liniștită dar fermă:

- Așadar, ceea ce dumneata numești o „rușine“ nu e decât fiindcă o știe toată lumea. Altfel n-ar mai fi o „rușine“. De-asta m-ai chemat de la Brăila, ca să-mi spui fleacuri țărănești? Haide, nene Alexe… Lasă pe Minca să trăiască cu alesul inimei sale, ba chiar să fie drăguță și cu boierul, dacă-i place. București ori aici, tot treaba aia este! Suntem ce suntem!

Mama Vădinoi clătina capul, parcă s-ar fi văitat, neîndrăznind să spună nici da, nici nu. Bărbatu-său dădu cu pumnul în masă:

- Ei bine, nu! Ori o mărit cu Sima, ori o gonesc din casa mea!

- Sima? Cine-i ăsta? întrebă Caterina.

- Un văduv. Ai să-l vezi azi după-prânz. Nu-i cine știe ce bărbat chipeș, dar, om de treabă și „cu situație" la Brăila. De un an mi-o tot cere pe Minca. Și o vrea așa cum este. Dacă nu-l ia, să plece din sat!

Tudorel, băiatul Caterinei, era fericit că mă-sa îl adusese cu ea, în ziua aceea, la țară. El ura Brăila și-i plăcea lunca, unde își petrecea, în fiecare an, toate vacanțele școlare. Bun prieten cu Zamfir, ei aveau aceeași vârstă și iubeau aceleași jocuri. Dânșii se folosiră și de astă dată, ca să alerge la jocul lor preferat: vânătoarea păianjenilor de câmp.

Lungiți pe burtă, cu capetele lipite uneori, ei vârau într-o gaură o gămălie de ceară spânzurată de-o ață. Apoi, așteptare nesfârșită. Adesea, păianjenul le scăpa chiar de la gura găurii. Atunci, o luau de la capăt, răbdători, cu spinarea în soare, cu nasul în pământ.

În jurul lor, pustiu tomnatic. Nici o barză, nici o rândunică. Pământul, secătuit de om și de vită, părea și el obosit, somnoros. Pe aici, pe colo, câte-o oaie singuratică păscând, ai fi zis că-l rănește. Soarele însuși îl lăsa rece…

*

Tudorel întrebă pe prietenul lui:

- Ce mai nou pe la voi? Țața Minca trebuie să fie acum măritată, nu-i așa?

Zamfir sări ars, ca și cum cineva l-ar fi plesnit cu biciul peste rinichi. O clipă, el își pierdu răsuflarea. Reluându-și jocul, murmură, cu fața lipită de pământ:

- Tățica s-a „greșit".

La rândul lui, Tudorel sări în sus:

- Țața Minca s-a „greșit"?

- Așa se spune…

- Prin urmare, nu-i nimic sigur. N-a mărturisit.

- Tata o bate adesea, ca s-o facă să spună tot, dar ce vrei să mărturisească? Într-adevăr, Tudorel se gândi și își dădu seama că n-ar fi putut spune de ce fel de mărturisiri era vorba.

- Dar tu nu știi care e „greșeala" ei?

Zamfir părăsi jocul, se întoarse pe spate și își acoperi fața cu amândouă mâinile:

- Nimic, nimic! gemu el, sugrumat. Atât știu, că țățica iubește pe Mincu, feciorul lui moș Andrei, și că el o iubește la fel: adică, îi văd și eu, ca toată

lumea, că se duc totdeauna împreună să taie papură. Asta se cheamă să „greșești"?

Că o fi fost „asta" ori altceva, răul era același: un altul îi furase inima țaţii Minca.

- Nu te mai ia cu dânsa la „tăiat". Nu te mai iubește?

- Ba da! Mă ia și acuma și mă iubește, dar, ai să vezi și tu, că nu mai e ca înainte. Ea s-a schimbat!

Zicând acestea. Zamfir începu să plângă, ținându-și mereu fața acoperită cu mâinile. Ca să-l mângâie, Tudorel zise:

- Ei lasă! Așa sunt fetele; într-o zi trebuie să se mărite.

- Dar să greșești, nu e să te măriți, țipă Zamfir.

- Și Mincu n-a cerut-o în căsătorie?

Zamfir își privi prietenul, printre lacrimi:

- De ce vorbești de-a surda? Tu știi bine că Mincu nu cere nimic. El ia. El a luat-o pe țățica.

- Atunci, îl urăști!

Încheierea asta, făcu pe țărănuș să surâdă cu tristețe.

- Ai cam uitat lucrurile din lunca noastră. Cum să-l urăști pe Mincu? Nu-ți mai aduci aminte de el?

- Ba îmi aduc. Numai că, el ne face rău, acuma.

- Și Siretul ne face rău, când ne îneacă: ei, poți să-l urăști?

Cei doi copii tăcură câtva timp, apoi Zamfir reluă:

- De altfel, lucrurile s-au înrăutățit mult, pe „Vărsătură".

- Ce „lucruri"? Siretul?

- Nu, Siretul. El a rămas cum îl știi: vine, se duce, ne face și rău și bine. Dar acuma, ca să „tai", trebuie să ai un permis.

- Un permis?! De când asta?

- De doi ani încoace.

- Și cine a născocit așa ceva? Balta nu e a nimănui!

Zamfir se gheboși ca un moșneag. Mâna lui dreaptă descrise mai multe cercuri în aer, ca și cum ți-ar fi spus că ai rămas în urmă cu lecția.

- „Balta nu e a nimănui„… Asta a fost odată! Astăzi, balta este a aceluia care poate să plătească doisprezece lei pentru permis. Așa că, nu mai avem baltă, noi ăștia, săracii. Și - tu știi, că fără baltă, nimeni nu poate să trăiască pe „Vărsătură“.

- E mult doisprezece lei? întrebă Tudorel.

- E o pereche de cizme! șopti Zamfir, scânteind de dușmănie. Dar cine poate să-și cumpere cizme, la noi, cine? De unde să iei doisprezece lei? Poți răscoli trei sferturi din sat, și tot n-ai să-i găsești.

- Atunci, cum ați făcut?

- Cum am făcut? Ei!… La început, fiecare și-a tăiat stuful și papura, ca mai înainte. Apoi, a ieșit jitarul. (Avem acum un jitar pentru baltă, ca pentru recolte, un jitar turc cu o pușcă.) și turcul ne-a luat pe toți și ne-a dus la curte. Acolo, boierul ne-a zis: „De ce-ați tăiat fără premis?" Nimeni n-a înțeles nimic. Ai noștri, se zgâiau la el, se uita unul la altul și învârteau căciulele, mai prostiți ca niciodată. Atunci, boierul a bătut din picior: „Ori sunteți surzi? Vă întreb: de ce ați tăiat stuful meu, papura mea, fără premis?" „Stuful lui! Papura lui!" Asta-i tot ce-au putut să spună ai noștri. Și încă ei au spus-o pe șoptite, dar ciocoiul i-a auzit și, pe loc, s-a năpustit cu biciul asupra noastră: „Da, stuful meu! Da, papura mea!" Așa ne-a gonit pe toți. Cai și căruțe au rămas la el. „O să vă puteți ridica buclucul de-aici, când veți plăti fiecare câte doisprezece lei!" ne-a mai zis el.

Zamfir suspină adânc:

- Nimeni, afară de-o duzină de lăptari înstăriți, n-a putut plăti. Tu știi că noi trăim fără bani, cum trăim fără pâine. Mâncăm mămăligă. Și muncim numai pentru gurile noastre și ale vitelor. Iar când ți se întâmplă să rotunjești un duplan de cinci lei, nu știi ce să faci cu el mai întâi: să-ți iei o căciulă; să repari o roată; să-l dai pe-o sculă; ori, mai degrabă, să-ți plătești din datorii, din biruri, sau să strângi mai departe cu nouă noduri, ca să poți, într-o zi, să-ți cumperi un porc, o vacă, un cal. Așa că, nici gând nu era să putem plăti cei doisprezece lei pentru premis. Ai noștri își încrucișau brațele și se uitau la cer. Satul părea un bâlci: toți cojanii stăteau grămadă, vorbeau și înjurau. Nimeni nu voia să creadă așa ceva: auzi, stuful lui! papura lui! Dar, ce a arat el balta? A semănat-o el?

După vreo trei zile, un om de ispravă de la curte veni să ne spună pe ascuns că vitele noastre crăpau de foame și de sete. „Să crape, răspunseră țăranii. Și noi crăpăm!"

Vestea că bietele dobitoace nu erau nici hrănite, nici măcar adăpate, sfâșie inima țățichii. Ea se ascunse și boci, ca și cum careva dintre noi ar fi murit. A patra zi de la întâmplarea asta, țața Minca se găti ca de sărbătoare și plecă în taină la curte. Și, chiar în seara aceea, toată lumea a văzut-o cum se întorcea în sat, aducând după dânsa, pe drumul mare, șirul celor douăzeci și șapte de căruțe zălogite.

Cum o fi făcut ea, ca să le scoată din mâna ciocoiului? Nimeni nu știe. Astea se petreceau acum doi ani.

Deși bucuroși că au scăpat, de data asta, fără să plătească un ban, cojanii au început, totuși, să trăncănească pe socoteala țățichii, mai ales femeile și flăcăii. Într-o zi, o cumătră i-a spus: „Știi ceva, Minca? Tu ești prea frumoasă ca să tai papură în baltă. Dacă ai vrea să-i ții de urât boierului, noi n-am mai avea nevoie de premis, nici frică de turc, și am tăia și partea ta de papură."

Țățica n-a răspuns nimic, și iar s-a pus pe plâns. Pe zi ce trecea, o vedeai tot mai tristă, apoi, deodată s-a înveselit. Asta s-a petrecut în ziua când Mincu i-a scris că se liberează din armată. El s-a întors și a fost bun cu noi și cu alții. Căci el s-a dus cu o sticlă de rachiu la jitar în baltă, au băut-o amândoi, și atunci Mincu i-a spus turcului că el știe ce este o pușcă și că nu-i e frică de ea. Jitarul a înțeles și s-a purtat mai omenește.

Dar tot nu mai e cum a fost. Altădată, balta era a tuturora și a nimănui. Astăzi, dacă vrei să ai stuf ori papură, trebuie să le șterpelești. Și, ca să le șterpelești, trebuie să faci un înconjur de trei ceasuri depărtare, să omori vite și să te omori și tu, pe câtă vreme balta e la nasul nostru. Dar toate drumurile bune sunt acuma păzite de-o pușcă nevăzută, care iese deodată ca din pământ.

Dacă ai ști ce ciudat e asta! E ca și cum cineva ar păzi cerul cu o pușcă, pentru ca nimeni să nu ridice capul să-l privească.

Sima, negustor de grâne mare comerciant la Brăila, sosi în după-amiaza aceea într-un docar pompos și cam cârpăcit.

Un omușor de treizeci și cinci de ani, slab, pipernicit, dar vioi ca o veveriță și foarte guraliv. El purta un gheroc mătăsos, cizme de lac și căciulă țuguiată, de astrahan adevărat.

Oprind în mijlocul curții, cu aere de boier mare, el voi să sară din docar, ca un flăcău, dar îi căzu căciula la pământ. Nimeni nu îndrăzni să facă haz. Sima se plecă s-o ia de jos, și atunci toată ființa lui se reduse la dimensiunile unui copil. Aceeași impresie o avură toți ai casei, când, din îngâmfare, el voi să dezmierde capul frumosului său cal: n-ajunse decât cu vârful degetelor.

- Bună ziua la toată lumea! făcu el înclinându-se de departe, ca un poponețe, și zâmbind cu fața-i zbârcită, dar simpatică.

Această „toată lumea" - care-l aștepta în pragul casei - se mărginea la soții Vădinoi, sora Caterina, Minca și cei doi băieți, Zamfir și Tudorel.

Fu condus în „casa mare", cu considerația ce fiecare o datora averei și gândului ce-l adusese acolo, pe când Minca se făcea nevăzută, un moment, așa cum e obiceiul și ca să pregătească musafirului băuturile tradiționale. Casa, proaspăt văruită, era gătită de sărbătoare: scoarțe, plăpumi, cearceafuri de zi, lungi ștergare de perete, fețe de mese - toate lucrate de mână, unele numai horbotă și broderie - erau întinse în văzul tuturor, în cele două încăperi. Sima le privi cu un aer superior și zise:

- Din toate astea, ea va găsi la mine de zece ori mai multe decât aci, ca să nu mai vorbim de rest.

Soții Vădinoi îl priveau cu respect, iar Caterina, încremenită, își ascundea cu îndemânare adevăratele ei sentimente. Copiii erau la bucătărie, unde, în fața scumpei lor țața Minca, Zamfir explica lui Tudorel, cine-i acest om.

- Știi, îl cheamă Sima, dar toată lumea îi zice, pe la spate, Curjos și Besencizmă, fiindcă are turul aproape de carâmbul cizmei și de pământ.

Minca aduse, pe-o tavă mare, dulceață, rachiu și cafele. Ea servi întâi pe pretendentul ei, apoi pe ceilalți. Nimic pentru dânsa, după cum e obiceiul. La urmă, tot după cum e obiceiul ea se așeză, cuminte, lângă mamă-sa, de unde chipul ei strălucea de mânie reținută. Asta se numea o vedere. Minca știa că nu trebuia să stea decât un minut și apoi să se retragă.

Sima se folosi, ca s-o ia repede:

- Ei bine, scumpă domnișoară, tot ce pot să-ți spun e că un cămin bogat și o inimă simțitoare te așteaptă, ca să le fii stăpână!

Minca îl privi drept în albul ochilor.

- Vorbește cu părinții mei, domnule, răspunse dânsa și ieși cu serviciul. Sima vorbi pe loc:

- Da, înțeleg turburarea ei: biata fată s-a „greșit". Ei bine, eu nu țiu la lucrurile astea: v-o cer așa cum este. Chiar vă rog să hotărâți ziua logodnei. Înțelegeți graba mea; am o gospodărie mare, care n-are stăpână; eu sunt mereu absent, din cauza afacerilor mele de cereale; mă fură fără rușine, de la tejghetar până la cel din urmă băiat de prăvălie. Trebuie să se sfârșească odată! Cred că nu-i nevoie să vă mai spun că va fi fericită, căci fericirea nu stă în dragoste, ci în bunăstare. Și, din această bunăstare, vă veți înfrupta și dumneavoastră. Haide, tată Alexe, bate mâna cu mine și făgăduiește-mi că Minca va fi curând soția mea.

Moș Alexe luă mâna pe care i-o întinse Sima și o strânse voinicește.

- Ți-o făgăduiesc. Sima!

Caterina fulgeră pe frate-său și alergă la bucătărie.
- Minca! Fugi! Fugi chiar în noaptea asta! Du-te în lume!
Minca se aruncă la pieptul tinerei sale mătușe și plânse cu hohote.

IV.
„La japșa roșie“

La Japșa Roșie, bălțile sunt, totodată, mărinimoase și crude, ca tot ce e forță inconștientă pe pământ.

Aici, Siretul tună, amenință, distruge și creează, fără preget: aici izbește el, cu toată dragostea și cu toată mânia lui. Japșa Roșie este lăcașul unde el mai continuă să ardă untdelemnul sfânt al patimei lui contrariate. Cine vrea să-i violeze acest refugiu, e mai dinainte juruit pierzării.

Aci, bungetul stufos e des ca o perie și înalt de cinci metri. Solul e trădător. Megieșia, mai mult decât primejdioasă. Căruța, vita nu pătrund. Omul, această vită care intră peste tot, pătrunde, dar nu fără să iasă măcar cu o zgârietură otrăvită, pe care o va păstra toată viața.

Lupul e totdeauna prezent și gata să te sfâșie. Înțepătura țânțarului îți aruncă trupul în flăcări. Chiar și lipitoarea, atât de binefăcătoare în medicină, îți sare în obraz și te orbește. Țânțari și lipitori formează, în aer și în apă, o puzderie compactă. Lupii, strânși în haite, își deschid drum, suferind și ei aproape cât omul.

Asta e latura mortală a Japșei Roșii. Mai e una care te înnebunește.

De-abia a trecut o jumătate de ceas de când te afli în acest desiș, doborând cu târpanul o papură cum nu întâlnești nicăieri.

Și iată că o umezeală arzătoare îți taie răsuflarea, îți întunecă mintea și te face să-ți sfâșii vestmintele, să te lași gol. Șerpi de apă, inofensivi, ți se cațără până la gât, îl înconjură o clipă, zburdalnici, apoi săr în toate părțile ca niște țâșnituri de apă neagră. Atingerea lor e mai dureroasă decât o descărcătură electrică.

În vremea asta, mii de ațișoare vâscoase, subțiri și dese ca o casă de păianjen, îți imobilizează pielea mâinilor și a feței, într-un ceas, te pomenești cu ochii lipiți. Dacă aștepți momentul acela, nu mai știi pe unde să fugi, nici să-ți găsești căruța și drumul spre casă.

Și, cu toate astea, aci, la Japșa Roșie, bătrânul Andrei Ortopan, tatăl lui Mincu, a găsit cu cale să-și ridice o mândră colibă, să-și facă rost de muncă rodnică și să viețuiască.

Moș Andrei fusese, în tinerețea lui, popă. Din aprigă chemare; el slăvea pe Domnul și voia să slujească pe oameni. Dar, vai! El nu slăvea numai pe Domnul, ci toată viața cu care Creatorul îndoapă uneori anumite din făpturile sale umane. Și atunci, nu mai fu cu putință părintelui Andrei să

slujească pe oameni, nici să slăvească pe Dumnezeul vlădicii lui, care-l goni din sfântul lăcaș.

Greșeala părintelui Andrei Ortopan fu gravă, chiar de la începutul apostolatului său: însurat și preot, el nu fu omul femeii lui decât o noapte, întâia din scurta lor existență comună. Apoi, bărbat frumos, el își pustii parohia și chiar județul. Popa Andrei fu zeul trupesc al tuturor zeițelor patimei trupești. Blesteme și binecuvântări se abătură, deopotrivă, deasupra capului său. În sfârșit, i se luă darul și fu împins în brațele satanei.

El avea atunci treizeci de ani, multă vlagă de cheltuit și nici un ban în buzunar. Andrei Ortopan dispăru în lume și fu uitat. După treizeci și cinci de ani, oamenii bătrâni din luncă recunoscură pe fostul preot, în persoana unui chipeș moșneag, cam zdrențăros, dar plin de vioiciune, plin de viață, mulțumit de toate și gata să vină în ajutorul celor învinși. Moș Andrei nu era singur. Un flăcău de șaptesprezece ani îl însoțea peste tot: era Mincu, fiu-său. Nu-i vedeai niciodată pe unul fără celălalt.

Acestea se petreceau într-o vreme de vară. Tatăl și fiul, lipsiți de adăpost, mânau pe unde îi apuca noaptea, roboteau oriunde era o pâine de câștigat, se hrăneau numai cu zarzavaturi și nu făceau nimănui nici un rău, dimpotrivă.

Unii încercară să le dezlege limbile, dar nu obținură nimic precis, fiul fiind prea tânăr ca să poată ști ceva, iar tatăl, cu toată firea lui deschisă, știind totdeauna să opună o tăcere înțeleaptă, curiozității sătești. La urmă, fură lăsați în pace. Apoi, nimeni nu-i mai luă în seamă.

Dar, într-una din zilele anului următor, cojanii văzură că cele mai frumoase coșnițe și rogojini ieșeau de la Japșa Roșie, purtate de spatele lui Mincu, care le ducea la târgul din Brăila.

Cum era cu putință?! Căci, să trăiești la Japșa Roșie, e ca și cum ai trăi în iad!

Și totuși…

Pe un grind, ceva mai ridicat deasupra nivelului mijlociu ai apelor, moș Andrei îngrămădise câteva mii de maldăre de stuf, pe care le înțepeni, cum putu mai bine, cu lut și pari. Astfel, bătătura micii lui gospodării fu înălțată cu un metru, dar asta nu ajungea, ca să-l pună la adăpostul inundației. Iată de ce el o înconjură de un parapet larg și înalt de doi metri, adevărat zid de fortăreață, făcut din două împrejmuiri de sălcii împletite și umplute între ele cu pământ. Salcia, găsindu-se în elementul ei, crescu de pretutindeni și cimentă cu rădăcinile ei parapetul.

„Acuma, frate Siretule, poftește de dă năvală!" își zise moș Andrei.

Siretul încercă, bineînțeles, și nu putu nimic împotriva lui Ortopan, căci îl vedem mereu ținându-se țeapăn în cetatea lui de la Japșa Roșie.

Afară de fiu-său, care-l ajuta în toate, moș Andrei n-are în preajma lui alte ființe decât un câine și două capre. Nici pasăre. Nici porc, nici vacă, nici cal, ca la orice gospodărie țărănească. Căsuța - două încăperi strâmte - e toată numai din lut, stuf și lemn de salcie. Într-una din odăi stă, impunător ca stăpânul lui, războiul de țesut rogojini și coșuri. În cealaltă, un pat de scânduri și soba. Ordine și curățenie, ori încotro ai întoarce privirea. Totul e aspru, bățos, monahal. Zidurile sunt văruite.

Nu vezi decât puține lucruri de gospodărie: o masă rotundă, joasă, trei scăunașe, o putinică pentru apă de băut, străchini, linguri de lemn, un ceaun pentru mămăligă și o oală de pământ. O ploscă și o pușcă cu două țevi sunt spânzurate în cui. Într-un colț, o ladă cu mălai, în alt colț, un sunduc conținând vestmintele și rufăria sihastrului.

În atelier, frumoase caiere de tei și papură cojită, atârnă pe pereți. Ele se torc la cicârâc, ca să slujească de urzeală și bătaie rogojinilor. Să le dezmierzi, e o plăcere. Să le torci, îți amorțesc mâinile. Caierele astea răspândesc un plăcut miros de fân cosit. Pe o gaură din tavan, te urci în pod, care e plin cu rogojini și coșnițe.

Această liniștită locuință, ocupând o mică suprafață, e împrejmuită de-o adevărată pădure de sălcii, care, crescând chiar în parapet, constituie o puternică apărare naturală împotriva înecului.

Operă de titan.

Pătrunzi înăuntru, pe un fel de urcuș care se oprește la nivelul bătăturii, deasupra căreia se înalță căsuța și împrejmuirea de sălcii. O tăietură, numai cât corpul unui om și ușor de astupat, deschide în parapet o trecere puțin comodă. Ea n-are poartă. Dar, de îndată ce intri, câinele latră furios. Un cap de patriarh umple cadrul interior al unei ferestre dinspre curte: o față arămie, jupuită, păroasă, cu o mare barbă cenușie; doi ochi, cu privirea pătrunzătoare, dar blândă, te fixează, ca și cum ar voi să-ți spună: Pace vouă !

Moș Andrei e foarte înalt și drept ca stuful, care-l ascunde de ochii lumii. Lunga-i chică o are toată trasă pe spate și adunată în coc, așa cum o purtau altădată preoții noștri. Corpu-i, pe care-l ghicești, după mișcări, mlădios și tare, este, de la gât până la glezne, învăluit într-o sutană de postav cenușiu. Picioarele goale în galenți. Mers de hoinar. Voce bogată de

toate gamele bărbătești.

*

Era aproape de miezul nopții, când, în ziua aceea hotărâtoare pentru soarta Mincăi, moș Andrei își văzu feciorul sosind ca o furtună și, fără să rostească un cuvânt, aruncându-se cu fața la pământ, la picioarele sale, unde de-abia mai sufla.

Spectacolul ce-l oferă străzile unui oraș în care holera secetă oameni cu duzinile deodată, e mai puțin dureros decât acela pe care-l oferă o singură ființă umană, a cărei inimă e devastată de gelozia patimei trupești. E fiindcă, suferinței celor dintâi, moartea ajunge. Suferinței celui din urmă, moartea nu e de-ajuns, căci aceasta se teme să nu ducă chiar și în mormânt amintirea ființei iubite, pe care o abandonează dezmierdărilor altor mâini.

Andrei Ortopan nu cunoscuse niciodată acest martiriu, dar fiu-său era propriul lui sânge, și el încercă să-i vie în ajutor. Sforțările lui nu reușiră nici măcar să-l facă să rostească un cuvânt, ori să ridice un braț. El se resemnă să-l vegheze, șezând pe un scăunel și privind trupul cuprins de convulsiuni al fiului său. Nu pentru întâia oară, moș Andrei își vedea băiatul chinuit de această durere, pe care el o ignora: de câte ori Minca se ducea la curte ca să intervie pe lângă boier, pentru o nevoie ori pentru alta, de-atâtea ori lungi ceasuri de suferințe pustiau sufletul lui Mincu. Dar, într-un asemenea hal, el nu-l văzuse încă.

Bietul băiat, nu voia să supere pe bătrân, mărturisindu-i tot ce-i rodea inima. De altfel, neavând curajul să cerceteze mai de aproape, el nu știa dacă relațiile iubitei lui cu Mândrescu erau vinovate, ori numai prietenești. Totuși, de la ivirea lui Sima, el spuse tatălui său că, dacă cineva îi ia cu sila iubita, el va face moarte de om.

Moș Andrei luă încetișor pușca din cui și se duse s-o ascundă între niște maldăre de stuf, în dosul casei. El își zise: „Așadar, prietenul meu Alexe vrea să vândă pe fiică-sa lui Sima. Dumnezeu să-l pedepsească! Și, până la Dumnezeu, Mincu e în stare să-și facă dreptate singur".

Afară, cerul înstelat și liniștea firii îl îmbiată la o scurtă preumblare. El dădu drumul câinelui și plecă, în voioasa lui tovărășie, să hoinărească prin preajma locuinței de-a lungul Siretului.

Noaptea, sălbăticia locului și propria lui neliniște îi prinseră inima ca într-un clește. Andrei Ortopan îndoi genunchiul la pământ:

- Doamne! Doamne! de ce ales-ai tu făptura ta cea mai plăpândă, ca s-o strivești în chinuri pe care nu le cunosc ființe mult mai tari ca omul? Nevrednicul tău servitor îți mulțumește pentru toate patimele cu cari i-ai umplut inima, dar iată ziua plății din urmă: tu lovești în fiul meu și îmi întristezi bătrânețile! Trebuie, oare, să plătim mereu? Și de ce? Care e rostul zidirilor tale? La ce bun atâta simțire, dacă, cu cât te ridici mai sus deasupra animalității, cu atât trebuie să-ți răscumperi bucuriile, prin crâncene suferinți? Dumnezeule mare! Iartă pe păcătosul tău! Ușurează-mi fiul!

Dumnezeu, care e neînțeles, iertă pe Andrei Ortopan și îi ușură pe loc fiul, trimițându-i pe iubita lui Minca.

Ea se strecură ca o umbră, cu un pachet la subsuoară, pe când Ortopan se ruga, cu câinele lângă el, care-l privea nedumerit. Bătrânul, ca și tovarășul său, habar n-aveau. După ce închise câinele într-o cușcă cu gratii, care-l apăra împotriva unui posibil atac nocturn al lupilor și-i îngăduia să vegheze asupra locuinței, moș Andrei intră în casă. Mare îi fu mirarea, când văzu că Mincu nu se mai afla în locul unde-l lăsase:

- Lăudat fie numele Domnului! strigă fostul preot. Tot a putut să se scoale și să se urce în pod. Asta-i o minune!

Ortopan stinse lampa și se lungi pe patul lui de scânduri, mulțumind din inimă lui Dumnezeu. Dar, curând, niște șoapte ce veneau din pod, îl făcură să strige din nou:

- A! Minca a făcut minunea! Ei, oricum Domnul rămâie lăudat.

Și bătrânul adormi.

Cu un ceas înainte de-a se crăpa de ziuă, moș Andrei aprindea lampa și se așeza la război. Cu brațele goale până la umeri, mâinile de oțel înșfăcau cu dragoste vatalele și trânteau voinicește spata peste țesutul vegetal, care sporea văzând cu ochii. Toată casa era zgâlțâită. După fiecare bătaie, ca și cum ar fi voit să șteargă un praf inexistent, mâinile i se plimbau într-o largă dezmierdare peste toată suprafața nouă a rogojinii. Apoi, degetele lui alergau printre frânghiuțele de tei, introducând, din ambele părți deodată, fire moi de papură cojită.

Andrei Ortopan încheiase o rogojină și se pregătea s-o scoată din război, când, odată cu ivirea zorilor, un lătrat aprig îl făcu să tresară. El alergă la poartă.

Alexe Vădinoi sta țeapăn, cu pușca la spinare, galben ca ceara.

- Andrei! Dă-mi fata!

- Alexe! Fiica ta e a fiului meu! Cu voia lui Dumnezeu și a ei!

- Nu vreau să am un ginere, fecior de rogojinar!

Ortopan încrucișă brațele pe piept, plin de dispreț.

- Ai voi poate să-l ai de ginere pe Mândrescu! Ah, sufletelul curat al țăranilor noștri! Nu se află unul singur printre voi, care să nu vrea să fie în locul boierului și, ca el, să jupoaie pe aproapele lui! „Fecior de rogojinar"! Sărmane Alexe, care n-ai cu ce-ți cumpăra o cămașă!

- Ajunge! Am venit să-mi iau fata!

- N-ai s-o iei, decât trecând peste trupul meu!

- Atunci, vino!

Amândoi bătrânii coborâră colina și se opriră pe un mic platou dezvelit, deasupra Siretului.

- Cum vrei să ne luptăm? întrebă Ortopan.

- După moda veche, socot eu: luptă dreaptă, până ce unul din noi va rămâne la pământ…

- … Ori va fi prăvălit în Siret! completă rogojinarul.

- Cum vei voi…

Ei se dezbrăcară în izmene, goi până la buric. Și, pe loc, cele două trupuri se înlănțuită într-o izbitură înăbușită.

Cu toată diferența de vârstă, partida era perfect egală.

Lupta, fără preget, dura de-un ceas, când soarele, ridicându-se deasupra pădurii de sălcii, împroșcă cu flăcările lui trupurile asudate ale celor doi potrivnici.

În clipa aceea, două voci - una de bărbat și alta de femeie - răsunară dedesubtul platoului. Minca și Mincu, înlănțuiți de gât, cântau:

Șapte gâște potcovite.

Lele, draga mea.

Au plecat să se mărite.

Lele, draga mea.

Ortopan și Vădinoi, dintr-o singură voință, încetară lupta și alergară la Siret. Ei își văzură copiii, mergând pe malul apei, cu fețele aprinse de soare, fericiți.

- Vezi? zise Andrei. Ce mai vrei?

- Îmi vreau fata!

Cuvintele lor fură auzite de cei doi amanți, care se opriră înlemniți în fața ciudatului spectacol ce li-l ofereau părinții lor. Mincu voi să se repeadă, furios, în ajutorul lui tată-său. Minca îl reținu cu hotărâre. Și, punându-i mâinile pe umeri, îi șopti:

- Ascultă-mă! Nu putem nimic împotriva soartei. Mă duc acum cu tata și mă voi mărita cu Sima, dar nu voi fi niciodată a lui! Tu vei fi bărbatul meu, în văzul tuturora. Cu chipul acesta, el mă va goni într-o zi. Și, atunci, nimeni nu va mai avea nimic de zis.

Mincu lăsă capul să-i cadă pe piept. Minca i-l sărută cu patimă și luă drumul casei părintești.

V.
Sima și bunăstarea lui

Sima Caramfil stăpânea la Brăila frumoase acareturi și învârtea un comerț întins, dar, spunând numai atât, nu-i de-ajuns, ca să înțelegi ce e un Sima și ce stăpânea el la Brăila.

Mai întâi, alde Sima nu vin pe lume decât prin părțile astea ale Orientului levantin. Ei vin totdeauna săraci lipiți pământului, buni și circumspecți, îndrăzneți și lași, inventivi și mediocri, generoși și avari, entuziaști și rigizi, șireți și mărginiți. Ei fac totdeauna avere. Uneori, ajung la bogății fantastice. Sunt incapabili să se ruineze din imprudență, ci numai din vreo patimă. Căci patima este în Orient o scânteie care strălucește în pântecul oricărui viermușor omenesc și poate, dintr-o zi pe alta, să devie un vulcan.

Patima lui Sima fu mândra „țața Minca", după cum o va numi-o, imitând pe micul Zamfir, vesela clientelă masculină a faimoasei lui cârciumi.

Sima Caramfil, conform legei orientale a parvenitismului eroic, se însurase, după optsprezece ani de servitudine vicleană, cu fata stăpânului său. Cu alte cuvinte, el nu făcuse, până la vârsta de douăzeci și opt de ani, decât să pândească o femeie urâtă și frumoasa ei zestre. El le avu pe amândouă, prețui cum trebuie pe cea din urmă și fu gata să crape de ciudă din cauza celei dintâi.

Dar Dumnezeul tuturor Caramfililor veghea: după trei ani de căsnicie câinească, nefolositoarea soție muri de-o moarte tot atât de naturală ca și urâțenia ei. Atunci, Sima se gândi la dragoste: „să caut o femeie care să n-aibă decât cămașa, dar care să fie cea mai frumoasă din tot județul“.

O găsi în împrejurimile Brăilei; și, numaidecât, dându-și seama de cât prețuia el lângă o frumoasă fată ca Minca, decretă că fericirea nu stă în dragoste, ci în bunăstare.

Moș Alexe îl crezu pe cuvânt și-i dădu fata.

Nunta avu loc în sat. Cu tămbălău. Se aduse de mâncat și de băut pentru două sute de guri. Șase țigani împărătești desfătară pe nuntași. Dar, desfătarea cea mai gustată, cea mai așteptată de către cumetrele satului - constatarea publică a nevinovăției miresei - Sima o respinse cu hotărâre. Pe la miezul nopții, el își urcă nevasta în docar, înșfacă hățurile și apucă drumul Brăilei, fără să fie văzut de nimeni. O luă cu el, în adevăr, „numai cu cămașa".

Foarte discret, o conduse într-un bogat apartament pe care-l pregătise numai pentru ea, și se retrase, cu un sărut stângaci, dar sincer, pe mâini. Această purtare delicată a omului urât de dânsa fu pentru Minca o surpriză care-o mișcă. Ea medită o parte din noapte și adormi, zicându-și că, la urma urmei, tragicul nu era poate chiar așa cum și-l închipuise dânsa.

A doua zi, la zece, ea era încă în patu-i parfumat, când Zamfir veni să miorlăie la ușă:

- Țățică! Dormi? Am venit și nu știu ce să fac.

Zamfir venise dis-de-dimineață, așa cum hotărâse ambele părți: frățiorul își va însoți sora, va sluji la cârciumă și, cine știe, va face poate carieră.

Minca se înfășură într-un frumos capot, deschise băiatului și-l îmbrățișă călduros. Puțin după aceea, o bătrână servitoare veni cu o tavă, aducând „cucoanei" gustarea de dimineață. Zamfir se îndopase de mult. El se uita la soră-sa, privea camera.

Mobilele, rufăria, veșmintele femeiești dintr-un mare dulap deschis, și nu-i venea să-și creadă ochilor. Minca îi surâdea, din când în când, gânditoare, bându-și cafeaua cu lapte, apoi îl întrebă:

- Unde-i el?

- E în curte, plin de praf din cap până în picioare, răspunse Zamfir pe nerăsuflate.

Cu privirea pierdută, Minca păru că nu înțelege. Băiatul continuă:

- E o curte, de zece ori mai mare decât a noastră, și plină cu care. Nenica Sima aleargă de la un car la altul, pe când le descarcă. El bagă mâinile în grâu, miroase, cântărește în palmă și țipă mereu la oamenii care măsoară. El găsește că banița nu-i niciodată destul de plină.

- Dar, cârciuma? Cum e?

- E mare ca o biserică și plină de cojani cari mănâncă, bea și așteaptă să fie plătiți.

- Bine. Du-te acuma de te joacă. Azi n-ai nimic de făcut.

Copilul ieși, cam speriat. Minca se îmbrăcă și trecu în lunga galerie cu geamuri, care dădea spre curte. De-acolo, ea se puse să privească afară, confortabil instalată într-un jilț.

Sima nu mai era în curte. Carele, unul după altul, plecau. Minca examină fețele țăranilor, care își vânduseră grânele bărbatului ei. Toți păreau resemnați, unii mai voioși, alții înjurând, dar cei mai mulți erau beți și nu tocmai nemulțumiți.

Ea încercă, apoi, să-și dea seama de valoarea acareturilor în care se afla. Netăgăduit, reprezentau o mare avere. Dar ce este o mare avere?

„E ceva fără suflet, își zise dânsa. E numai pentru un om și familia lui. Ei, și? Întru cât asta interesează pe ceilalți oameni?"

Minca porni în căutarea inimii soțului ei, voi să cunoască fizionomia acelei bunăstări de care el vorbea atât. Ea se întreba de ce lumea nevoiașă spunea atâta bine pe socoteala lui; întrucât marea lui avere, putea să ție de cald altora?

Ca s-o afle, îi trebui timp. Dar după o lună de cercetări - în care vreme nu făcu decât scurte incursiuni în acest domeniu - ea descoperi ușor ceea ce tot omul din popor, în Orient, e lacom să descopere la legendarii lui Sima, anume: o dărnicie nătângă și prudentă, trăind ca vai de lume lângă o zgârcenie țeapănă.

O arhitectură, datorită imaginației populare, a făcut ca jumătate din Brăila să fie zidită după un plan unic și sentimental. Cele zece străzi și bulevarde, perfect curbe și nesfârșite, care încing miezul orașului sunt, aproape în întregime, lipsite de case cu etaj. Fiecare proprietate e dreptunghiulară. Toate își au curtea și grădina lor, care reprezintă jumătate din suprafața totală a lotului. Cealaltă jumătate, paralelă curții, e ocupată de locuințe, care se înșiră, una după alta, în ordinea următoare: întâi, „casa de la față", compusă din mai multe încăperi, e și cea mai frumoasă; urmează apoi un șir de odăi, ca vagoanele unui tren, până în fundul curții și micșorându-și totdeauna confortul și capacitatea. Astfel, se găsesc oriunde camere pentru toate pungile și poți locui la Brăila pe un bulevard, plătind o chirie de mahala.

Proprietatea lui Sima Caramfil, situată tocmai pe bulevardul Carol, nu făcea excepție de la această regulă. Ba, și mai mult, ea exagera sentimentalismul, ori obiceiul pământului, făcând să trăiască, într-o promiscuitate de neconceput, chiriași de mâna întâi alături de adevărați paria.

Posedând două loturi într-unul singur și fiind așezată în colțul unei răspântii, această proprietate avea o formă pătrată, al cărei unghi drept își înălța cele două laturi de frumoase clădiri, una spre bulevard, alta spre o stradă destul de însemnată. Sima ocupa latura care dădea spre stradă, precum și tot colțul, impunător, compus din marea lui cârciumă-locandă-băcănie. Corpul de apartamente făcând față bulevardului era închiriat la oameni cu dare de mână.

A treia latură a acestui pătrat o formau imensele lui magazii, iar a patra, sau fundul, era un groaznic talmeș-balmeș de odăi împuțite, vechi, ruinate, rezemate unele de altele și pe jumătate scufundate în pământ, unde forfăia, ziua și noaptea, o adevărată viermărie omenească: hamali turci și armeni de la cărbunăriile din port, veșnic murdari, negri ca samarul din spate, mai toți holtei, culcându-se câte cinci și șase într-o odaie; tăietori de lemne, români și bulgari, cu neveste și puzderie de copii; apoi, găzari, zarzavagii și chiar unele haimanale puțin recomandabile.

Poarta cea mare de la curte nu se închidea niciodată, știut fiind că „la Sima Caramfil" era han. Un om de încredere veghea toată noaptea, gata în orice moment să întâmpine pe drumețul, cu sau fără căruță, care-i cerea adăpost și de-ale gurii.

Curtea, foarte mare, era totdeauna acoperită de un strat gros de paie amestecate cu baligă, grăunțe și noroi format din urina vitelor. Numeroși porci și nenumărate găini, aparținând lui Sima, se hrăneau și se făceau mari, numai răscolind în aceste gunoaie.

Privată proprie n-avea nici un apartament, oricât de boieresc ar fi fost. Toată lumea - chiriași ori bețivani - trebuia să străbată curtea, înotând în băligar până la glezne, ca să ajungă la cele trei latrine publice date cu var, care răspândeau o putoare nesuferită între magazii și cocioabe.

Adesea, câte un chiriaș mai cu vază, spunea lui Sima:

- Domnule Caramfil, de ce tolerezi dumneata aceste cuiburi de ploșnițe și de infecție, alături de frumoasele dumitale acareturi? Ești destul de bogat, ca să le faci să dispară într-o clipită și să ridici în locul lor superbe apartamente.

Sima începea, atunci, să-și frământe între degete vârful „ciocului" și răspundea:

- Asta-i treaba mea, nu a dumitale.

- Dar, frate, mulți dintre ticăloșii aceștia nici nu-ți plătesc chiria, de ani de zile…

- Pierzi dumneata ceva?

- … Și apoi, să fim drepți, o astfel de vecinătate ne displace grozav!

- Ei bine, n-aveți decât să vă mutați.

Nu mai era nimic de înțeles.

Minca, însă, înțelese.

Rând pe rând, pasivă și febrilă, tăcută și guralivă, dar totdeauna simplă, naturală, ea se mișca în mijlocul acestei lumi diverse, ca peștele în apă. În

mai puțin de cincisprezece zile de la sosirea ei, nu se mai văzu nici o cocioabă împuțită, nici o latrină scârnavă. Ajutată de câteva femei, ea zvârli în mijlocul curții toată mizeria umană ce se găsea în acele cotinețe, vărui, frecă, dezinfecta. Latrinele fură golite și înecate în fenol. Curtea fu răzuită până la pământ sănătos, apoi acoperită cu un strat de pietriș.

O adorară, sărac și bogat. Sima o privea cum se străduiește și-i spunea:

- Ce faci tu acuma, toată lumea o face la Paște. Dar curățenia asta nu durează la noi, căci murdăria face parte din însăși existența acestor nenorociți. Ai să te încredințezi, pe curând.

În mai puțin de trei luni, ea dădu dreptate bărbatului ei: curtea, cocioabele, latrinele, își reluară fizionomia lor obișnuită: scârnăvia. Ai fi zis că niciodată nu fuseseră curățate.

Și iată că o iarnă salvatoare se abătu la timp, dezinfectând întreaga fire cu gerul ei nemilos.

Totul amorțise. Minca însăși căzu într-un fel de toropeală. Timp de o lună, nimeni nu-i văzu fața. Stătea în camera ei, absentă, mută, mâncând mai nimic și slăbind văzând cu ochii.

Îi era dor de satul ei, de luncă, și chiar de viața trudită pe care o dusese acolo. Într-o zi, ea ceru soțului ei s-o lase să plece.

Sima fu cuprins de-o groază ucigătoare, dar, om practic, înlătură primejdia, ducându-se, pe loc, să încarce în două căruțe, pe Caterina - amica și tânăra mătușă a Mincăi - pe copilul ei și tot calabalâcul lor, făcându-le loc în chiar apartamentul nevestei sale. Aceasta se simți nespus de fericită. Caterina, a cărei viață de cusutoreasă nu era prea veselă, fu la fel de fericită, cu tot caracterul ei independent. Zamfir și Tudorel, regăsindu-se împreună, contribuiră cu zburdălnicia lor să creeze o atmosferă de familie celor două femei care îi adorau.

Sima recoltă, câtva timp, beneficiile acestei păci precare.

Cârciuma-locandă-băcănie a lui Sima Caramfâl era o adevărată uzină. Ziua și noaptea, plină de lume, ea nu închidea decât trei ceasuri din douăzeci și patru, de la unu la patru dimineața. Cele trei sectoare ale acestei uzine comunicau între ele prin niște arcade căscate. Cârciuma, ca o regină, ocupa centrul și forma unghiul străzii cu bulevardul. Locanda și băcănia erau flancurile ei. Din mijlocul cârciumii, unde trona tejgheaua, ochiul cuprindea totul.

S-ar crede că Sima era acest ochi.

Nu! Fusese odată. Apoi, conform legilor misterioase care conduc în Orient viața și averea tuturor Caramfililor noștri, el dăduse frânele afacerii pe mâna tejghetarului său, om de încredere, atotputernic, care avea, în același timp, să-l slujească și să-l fure, pentru ca la rându-i, într-o zi, să devie un Sima ori altceva.

Stăpânul nu apărea în prăvălie decât la întâmplare, și fără nici un scop. Din zori și până noaptea târziu, îl vedeai oriunde, afară de prăvălia lui: la oborul de cereale, unde nasul lui de șobolan se vâra în toate carele țăranilor; la bursa acelorași produse, din „misitii", când Sima, modest, smerit, pișicher, știa totdeauna să-și plaseze avantajos marfa-i proastă; la cafenelele din centru, unde el mirosea afacerile bune și le șterpelea acelora cari, netemându-se de el, le dezbăteau la nasul lui; la încărcările și descărcările cerealelor, când ochiu-i nu slăbea o clipă banița și răzuitorul; la vamă, când nu lipsea la nici una din recepțiile numeroaselor lui mărfuri venite din Anatolia, iar toamna, timp de două săptămâni, răsturna podgoriile cu susul în jos, cumpărând cât mai ieftin, dar plătind peșin, mari provizii de vinuri și rachiuri, printre cari unele, adevărate nectaturi, nu se găseau la Brăila decât în vastele sale pivnițe.

Femeia lui nu-l vedea decât pe apucate și totdeauna murdar, prăfuit, cu hainele în dezordine, cu fața de nerecunoscut, gânditor, preocupat. Masa lui: în picioare, cu un ficat prăjit, o bucată de pâine și un pahar de vin dinaintea lui pe tejghea, când tejghetarul se ținea țeapăn ca la cazarmă. Sima nu-l lua în seamă. El își savura mezelicul, pălăvrăgind cu clienții.

În jurul lui, bâlci, un du-te-vino neîncetat, răcnete, înjurături, căci totul era popular. Cârciuma nu se golea o clipă, de la deschidere la închidere. Mesele și scaunele erau totdeauna ocupate, și tot pe-atâta lume sta în picioare, cu paharul în mână. Băuturile curgeau valuri. Țărani și orășeni, de toate condițiile, aprinși de vin și de patimi, vorbeau toți deodată, cântau, urlau, gesticulau.

Băcănia, mai liniștită, își debita produsele unei lumi tot așa de împestrițate. Găseai tot ce-ți trebuia: „Coloniale și delicatese“ în care intra băcănia propriu-zisă, apoi fierăria, lemnele, pâinea, „mare asortiment de articole țărănești“: opinci, zeghe, botfori, putini, găleți, saci, coșuri, țoale, damigene, ploști, frânghii, hamuri și câte altele.

În locandă - unde toate erau gustoase, curate, dar servite „fără fasoane" - bucătăria își expunea mâncărurile în văzul tuturor, pe când grătarul lupta din răsputeri cu legiunile lui de fleici și mititei. Șervete nu se dădeau decât

la cerere. Fiecare își sugea degetele ori le ștergea pe miez de pâine. Nici un bacșiș. Nici o reclamație.

Toată această întinsă afacere era complet lipsită de contabilitate și control. Tejghetarul încasa tot ce venea de la cârciumă și de la locandă. Băcănia își avea casa și omul ei de încredere. Seara, după miezul nopții, Sima venea cu un săculeț să ridice, din ambele tejghele, ce se găsea. Că fusese ziua „bună" ori „rea“ nu era nimic de zis și nimic de făcut. „Prinde orbul, scoate-i ochii.“

Totuși, fabrica mergea de minune și, la capul anului, Sima ieșea totdeauna la socoteală. Cei douăzeci și doi de servitori ai lui, ieșeau și ei la socoteală.

Numai Minca, după ce văzuse multe, de aproape, se întreba:

- Unde dracu e bunăstarea omului ăsta bogat? Ei… Nu văzuse, nici ea, totul.

*

Dar iată iarna. Ea ținu până la începutul lui aprilie și fu ucigătoare pentru cei nevoiași. Copii, bătrâni, ba și familii întregi pieriră de foame și de frig. Pe drumuri, cărăuși țărani fură atacați, ziua în amiaza mare, de haite de lupi, cum nu se mai auzise încă. Dintr-unul din aceste transporturi, compus din patru care a câte doi boi și din șase țărani, nu scăpă viu decât un băietan, care se întâmplase să fie cocoțat pe un mare car cu fân, de unde el asistase la sfâșierea tuturor vitelor, precum și a oamenilor cari, din nenorocire, mergeau pe jos ca să se încălzească. Jandarmii descoperiră pe băiat aproape mort de frică, îngropat în fan și înfășurat într-un cojoc.

Existența săracului își redusese nevoile la patru articole de primă necesitate: lemne, mălai, sare și chibrituri. Rareori tutun și, mult mai rar, săpun și gaz. Jumătate din lumea care intra „la Sima", în toiul acestei ierni, nu cerea decât articolele sus-numite. Cea mai mare parte le cerea pe datorie, iar restul le cerșea, pur și simplu.

În contabilitatea sentimentală și băbească a lui Sima Caramfil, era un capitol al pierderilor care prevedea, fie anul bun ori rău, o sumă oarecare destinată „mizeriei oricărui comerț mare", cum spunea Sima, ca să nu treacă drept un om slab. Prezența stăpânului nu era deloc necesară, pentru ca numitul capitol să fie respectat. Exista obișnuința, creată de Sima și devenită lege, să fie creditată clientela nevoiașă a prăvăliei și să dea de pomană săracilor ei. Acestea nu se făceau fără trăsnete și fulgere, dar se

sfârșea, totdeauna, prin a credita pe unii și a milui pe ceilalţi. Astfel, oamenii de încredere înlocuiau pe stăpân, până a îndeplini, cu multă îndemânare, chiar și această delicată datorie.

În iarna de care vorbim, limitele cele mai inflexibile ale acestui capitol, plesniră. Tejghetarul, depășit, alerga zilnic sus la stăpânii lui, să le spună că nu mai putea să facă față valului de mizerie care năvălea în prăvălie. Sima îi recomandă, la început, „să continue cu prudență", apoi, văzând că se îngroașă gluma, se duse să se instaleze el singur în băcănie, unde își petrecea ziua întreagă.

O mulțime deasă, așa cum se vede pe la biserici în zilele de sărbătoare, umplea băcănia. Aproape nici un om de muncă. Bătrâni, bătrâne și, mai ales, copii, trimiși de părinți, știind bine că inima omului „se înmoaie" mai repede în fața suferinței unui copil:

- Tata (ori mama) te roagă să ne mai dai de zece bani lemne (ori mălai)…

Aceștia erau cei cu credit. Alții, bătrânii, cerșeau:

- Domnule Sima! Murim de frig și de foame! Fie-ți milă! Dumnezeu să te răsplătească înzecit!

Stând pe scaun, cu două catastife pe genunchi, Sima examina situația fiecăruia, apoi căta în ochii omului. O luptă aprigă se dădea atunci în el, între interes și nevoia de-a face bine. Cu fruntea încrețită, cu buzele strânse, cu pleoapele abia întredeschise, el privea la viscolul de-afară și își freca nervos vârful bărbuței. Din când în când, câte un oftat înăbușit îi umfla pieptul. Uneori privirea i se pironea asupra unei fetițe atât de îmboborojite în zdrențele mamei sale, că de-abia i se mai vedeau obrăjorii ofiliți. În momentele acelea, mulțimea se agita, fiecare voind să atragă asupra lui atenția binefăcătorului. Bătrânii își strâmbau și mai tare fețele lor strâmbate de mizerie, clătinând din cap și miorlăind cuvinte neînțelese. Băieți cu ghebe hărtănite, lungi de se încurcau în ele, și cu căciuli ce le cădeau pe nas, țineau capul pe spate, ca să urmărească, cu o privire inteligentă, mișcările aceluia de care atârna viața lor. Adesea, ochi care trădau o foame năprasnică, începeau să fixeze, hămesiți, grămezile de pâine caldă, cârnățăria, brânzeturile.

Sima îi cunoștea pe toți, la cei mai mulți le știa și numele. Pe unii îi văzuse născând; pe alții, îmbătrânind. Privind la copiii din fața lui, se gândea la cei cari îi așteptau acasă, și își rememora ocupația și gradul de moralitate a fiecăruia.

Această mizerie, pe care o avea sub ochi, făcea parte integrantă din comerțul lui. Ea îl îmbogățise.

- Dar bine, frate, - întreba el deodată pe câte-o femeie - bărbatul tău a muncit mult în vara trecută. N-a pus nimic deoparte?

- Nu, domnule Sima: a băut tot.

Și Sima știa la cine omul „băuse tot".

Aceste ședințe durau câte-o jumătate de oră. Ca să-și poată învinge egoismul, Sima avea nevoie să-și umple ochii cu chipul suferind al fiecăruia din acești nenorociți. La sfârșit, ridicându-se greoi, el făcea semn tejghetarului să înceapă distribuția merindelor.

O înfiorare plină de chinuri străbătea atunci sărmana asistență. O întrebare încleșta toate inimile: „Avea-voi și eu partea mea?“

Era oprit să dai buzna, sub pedeapsă de-a fi alungat. Sima voia să guste solemnitatea acțiunii lui, căci, pentru el, pomană ori credit lipsit de garanție, era totuna și se înscria în același capitol al pierderilor.

Ghemuit pe scaunu-i, aproape nemișcat, el hotăra rândul fiecăruia, arătând cu degetul pe acela care avea să-și primească porția de lemne și mălai. Deseori, îl vedeai scoțând un copil din grămadă. Îi lua mâna:

- Mama ta e cel puțin sănătoasă?

- Uneori… Alteori, nu.

Aproape totdeauna, era vorba de-o muncitoare văduvă cu mai mulți copii.

- Dă, aici, trei pâini și o jumătate kilogram de slănină.

Sau:

- Dublează, aici, porția de lemne și pe cea de mălai.

În fața unui copil, pe al cărui tată îl știa om de treabă și fumător pasionat, comanda:

- Adaogă, aici două pachete de tutun.

Când răsunau cuvintele: „slănină“, „brânză“, „măsline“, „tutun“, numeroși ochi se aprindeau de-o poftă care-ți sfâșia inima.

Unul după altul, mari și mici, plecau, toți cu brațele pline. Stând lângă Sima, tejghetarul însemna suma totală a merindelor fiecăruia.

Adesea, aveau loc scene care nu displăceau lui Sima: o femeie cădea la picioarele lui și i le săruta; un moșneag îi lua mâinile și i le uda cu lacrămi. Numai copiii se retrăgeau fără să rostească un cuvânt, dar cu ochii mari deschiși asupra acestui omuleț, care putea să hrănească și să încălzească atâta lume.

VI.
Bărbat pe măsură

Viața omenească trece prin cele mai crâncene încercări, cum ar străbate o pajiște înflorită. Totul se uită. Nici o suferință nu rezistă dorinței de-a trăi.

Din primele zile cu soare ale lunii aprilie, zmeiele își făcură apariția epocală în mâinile unor bande de copii plângători, slăbănogi, jerpeliți, ale căror țipete aveau un sunet cavernos. Vastul Bulevard Carol era teatrul lor preferat.

Dinaintea mai tuturor porților de la stradă, cumetrele, lacome de flecăreală, apărură în chip tot atât de natural ca și mugurii de copaci. Bărbații, ceva mai gravi, ieșeau destinzându-și membrele și îndreptându-se către cârciuma lor obișnuită, unde, în vederea sezonului de muncă apropiat, cereau cu curaj „încă un rachiaș pe datorie". Râsetele, glumele izbucneau de pretutindeni.

Același lucru se petrecea și „la Sima". Una după alta, ferestrele cocioabelor, cari fuseseră toată iarna ermetic închise, se deschideau, pocnind sub rezistența încheieturilor lipite cu cocă. Și nu trebuia să fii cu nasul prea aproape de aceste ferestre care se deschideau: duhoarea grajdului celui mai rău întreținut ar fi fost mai puțin nerespirabiiă.

Urmând exemplul dat de copii - bărbați și femei părăseau groaznica lor vizuină și se duceau să se întindă la soare, de-a lungul zidurilor. Drept orice convorbire, nu auzeai decât mitocănismele cele mai searbede, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Doar chipurile lor livide mărturiseau lunga suferință îndurată, și care nu se datora numai foamei și frigului, ci și lipsei de aer.

Vite și animale - vaci, cai, pisici, câini - reapărură și ele în stradă, ca să se dezmorțească la soare, unele fiind însoțite, altele vagabondând de capul lor. Spectacolul acesta e una din fizionomiile de primăvară ale mahalalelor Brăilei. Iarna, vitele crapă de foame mai mult decât omul. O mare parte din ele se predă abatorului, pe prețuri derizorii, odată cu venirea iernii. Cele care rămân, după ce sfârșesc de ros cocenii, încep să roadă ieslea. Cât despre câini și pisici, rari sunt acei cari se întreabă cu ce-or fi trăind iarna.

În primăvara aceea, spectacolul acestor dobitoace era mai trist decât de obicei. Vedeai vaci și cai, de-o slăbiciune care de-abia le mai îngăduia să se țină pe picioare. Cele mai multe, ca să poată fi date afară din grajd, trebuiau să fie ridicate de coadă, dar, după ce făceau câțiva pași, împleticindu-se ca

bete, se prăbușeau cu botul înainte. Tristețea lor, privirea galeșă dovedeau că ele erau superioare omului în păstrarea amintirii suferinței trăite.

Minca nu ignora nimic din această chinuită viață a oamenilor și a dobitoacelor, și nu putuse niciodată s-o privească cu nepăsare. În sat, puterile ei fiind neînsemnate și suferința mai puțin nemiloasă decât la Brăila, ea își făcea toată datoria, ajutând pe fiecare, și găsea o mângâiere în propria ei nenorocire: din moment ce suferea ca și ceilalți, viața îi părea suportabilă; uneori, cu voioșie chiar.

Nu mai era, însă, același lucru la Brăila, știindu-se bogată, fericită, la adăpostul oricărei griji și, prin urmare, responsabilă în parte de suferințele celor loviți de soartă.

Cât ținuse iarna aceea năprasnică, de multe ori ea rămăsese mută în fața unei femei care-și povestea necazurile și pe care se mulțumise s-o ajute cu o nimica toată: zece kilograme de lemne, o pâine, o bucată de săpun. Revoltată de meschinăria acestor ajutoare, deseori mersese cu îndrăzneala până a devasta, în timpul nopții, depozitul de mărfuri, de unde ridicase mari cantități de alimente și le distribuise, în taină, cu ajutorul Caterinei și al băieților, până în ziua când, surprinsă de Sima, două zăvoare enorme îi răpiră orice mijloace de-a recidiva.

- Ești nebună, dragă! îi spunea el. Așa cum faci tu, în curând vom ajunge noi înșine la cerșetorie!

„În curând!" Mai întâi, puțin îi păsa de asta, și apoi, nici nu era adevărat. Ea știa că, dând de zece ori mai mult decât se dădea săracilor într-o iarnă grea, bărbatu-său ar fi rămas aproape același om, putred de bogat.

Pe la sfârșitul iernii, adică atunci când mizeria era în toiul ei, Minca se hotărî să câștige prin propria-i muncă ceea ce voia să dea nevoiașilor și, astfel, o vedem luând voinicește cârma celor trei stabilimente - cârciuma, băcănia, locanda - venind cea dintâi și plecând cea din urmă. Era tocmai în epoca în care Sima își relua alergăturile, afacerile lui în oraș. El o lăsă să facă ce vrea, o observă de aproape și, descoperindu-i netăgăduitele calități de stăpână pricepută, dădu ordin ca toată lumea să i se supună.

Aceasta fu o consternare pentru întregul personal, chiar și pentru tejghetar. Nici o plată nu se mai făcea decât în mâinile ei; nici o comandă de mărfuri, ori vreo altă inițiativă, decât sub supravegherea ei.

Și fața lucrurilor se schimbă brusc.

Profitând de calmul afacerilor, ea procedă la o primenire generală a localurilor, ba chiar și la unele schimbări, îmbunătățiri.

Zugravi și vopsitori lucrau pe capete. Meșteri zidari spărgeau un perete care despărțea restaurantul de-o cameră-magazie și făceau din aceasta din urmă o frumoasă „sală de aperitive", pentru o lume mai curățică. Bucătăria trebui să îmbrace o haină ceva mai orășenească. În curte, și comunicând cu birtul, șase mândre chioșcuri se aliniară de-a lungul unui zid, care fu acoperit cu panouri decorative inspirate de Bachus și invitând lumea la petrecere.

Nu se mai văzuse niciodată asemenea transformări „la Sima“, unde mucegaiul era culoarea permanentă a zidurilor. Vecini, trecători, gură-cască, priveau înlemniți. Și până în centrul orașului se duse vestea că, două femei frumoase, dintre care, una, stăpâna însăși, luaseră direcția cârciumei „Sima Caramfil“ și-o umpleau de-o jovialitate încă necunoscută.

Jovialitatea unei crâșmărese, din România de altădată, era în raport direct cu bunul mers al crâșmei și în raport invers cu interesele conjugale ale soțului. Dar, asta atârna mult de frumusețea ori urâțenia unei astfel de stăpâne, căci, spune cântecul popular:

Vinu-i bun, ocaua-i mare, Crâșmărița-i slută tare: Beau flăcăii de-a călare! Vinu-i rău, ocaua-i mică, Crâșmărița-i frumușică: Beau flăcăii de se strică!

Așa era altădată: simplu și tare. La Sima, însă, lucrurile stăteau cu totul altfel.

Jovialitatea celor două femei n-avea nici o țintă. Ea năștea din adânca lor nevoie de-a uita un pustiu, care le strivea. „Flăcăii" puteau să bea ori să nu bea. Sima putea să fie mulțumit ori să nu fie. De astea, lor puțin le păsa. Între ele și cârciumă nu exista nici un raport. Crâșma era un mijloc care le îngăduia să suporte golul existenței lor.

În trebuința ei firească de-a ajuta pe cei mai slabi decât dânsa și simțindu-se acum în măsură de-a o face pe scară întinsă, ea luptase toată iarna să-l uite pe Mincu și să-l câștige pe bărbatu-său la o cauză mistică, la generoasa sa viziune a vieții. Ea îl vedea pe Sima în locul lui Mândrescu, stăpânul luncii și idolul țăranilor, pe care îi restabilea în toate drepturile lor. Cu prăvăliile din Brăila, el ar putea să facă fericirea întregii populații nevoiașe, luând-o ca asociată. Ea nu vedea în toate astea nimic imposibil.

- Mulțumindu-te numai cu a suta parte din câștigurile tale de azi, și încă ai avea de ce să te socotești om bogat, fără să te mai trudești opt luni din douăsprezece, așa cum faci acuma, ca să nu te alegi decât cu o avere care, la

urma urmei, nu-ți folosește la nimic. Pe când, dacă m-ai asculta, o lume întreagă te-ar blagoslovi, într-o zi!

Sima era departe de un asemenea gând, ca cerul de pământ, dar, șiret, el se închise într-o tăcere meditativă, care înșelă pe biata femeie și-i îngădui să călărească și mai tare pe dulcile ei iluzii.

Ea se crezu victorioasă. Efect imediat: nenorocita se simți îndrăgostită de bărbatul ei; nu-l mai vedea nici așa de „pocit", nici prea avar. Acesta nu aprecie peste măsură fericirea pe care atâta o visase, capul lui fiind în întregime la averea-i amenințată.

Minca îndoi dovezile de dragoste, iubindu-l cu sinceritate, până în ziua când, zăvoarele de siguranță, aplicate împotriva ei depozitului de mărfuri, îi deschiseră brusc ochii asupra gravei neînțelegeri, a cărei victimă ea era. Abia atunci își dădu seama de puținul loc pe care tinerețea, frumusețea, patima ei ocupau în inima lui Sima.

„Dragostea lui pentru mine nu trece dincolo de băierile pungii", își zise ea. Și, aruncându-se în brațele Caterinei, strigă:

-Iată ce înseamnă să n-ai bărbat pe măsură!

*

În ziua de Întâi Mai se bea, altădată, multe pahare cu pelin. Și se pretindea că ai sărbătorit bine sosirea primăverii, numai după ce ai trecut de al patruzecilea pahar, dar vitejia asta nu era la îndemâna fiecăruia.

Se găsiră, totuși, mulți tineri care, în ajunul acestei zile, să spună mândrei crâșmărese:

- Țață Mincă! Dacă dobor mâine „patruzeci de pahare", fără să ajung sub masă, mă lași să-ți sărut mâinile?

Multă viață aveau mâinile ei și mult mai plăceau! Nu că ar fi fost cine știe ce frumoase, dar atât de elocvente, în tot ce voiau să spună și chiar atunci când nu spuneau nimic! Prin mâinile-i, mai mult decât prin tot restul persoanei sale, răspândea dânsa în juru-i văpaia generoasei ei tinereți. Jocul lor îndemânatec, de-o varietate infinită, glăsuia mai cu înțeles decât gura, care, din teamă de-a spune prea mult, reducea expresiile la minimum de pricepere.

Mincăi, copil, îi plăcea să cugete în gura mare, tot ce vedea și simțea. Dar tată-său, om ursuz, nu scăpa nici un prilej de-a o plesni peste gură cu dosul mâinii lui noduroase. Chiar în zi de Paști ori de Crăciun, când tot creștinul datorește mai multă bunătate aproapelui său, moș Alexe nu ierta

cea mai neînsemnată vioiciune de limbaj. Pentru un nimic, fie nevestei ori copiilor, o lovitură cu dosul palmei le umplea gura de sânge. El nu însoțea această violență de nici un fel de explicație.

Astfel terorizată, Minca luă, din copilărie, obiceiul de a-și schilodi vorbirea, ridicându-i tot ce putea să aibă mai cald, mai personal, mai pasionant. Dar bogata ei fire nu admise această castrare. Și, nesecată în mijloacele-i de-a se afirma, ea tăbărî, tumultuoasă, peste brațele și mâinile copilei, înzestrându-le, înzecit, cu culoarea, finețea, violența chiar, pe care o brutalitate nelegiuită le suprimase din orice manifestație verbală. Mincuța deveni o drăgălașă semi-mută, pe care toată lumea o înțelegea de minune, îndată ce un cuvânt, o exclamație, o expresie a ochilor și uneori un nimic al feței erau însoțite de cea mai mică mișcare a brațelor, a mâinilor ori degetelor ei.

Țața Minca avea nenumărate feluri de-a rosti același sentiment. Ca să le rostească pe toate, cu alte cuvinte, ca să facă să trăiască întreaga ei personalitate, mijloacele sale nu aveau margine, căci ele se reînnoiau în permanență, cu ajutorul improvizației. Existau, totuși, unele cari deveniseră clasice și care nu reveneau în convorbire decât prin surpriză.

Ca să comande unui interlocutor o tăcere dureroasă pentru amândoi, ea se oprea brusc din vorbă, își punea fața în profil și ridica cu violență mâna, ca și cum ar fi fost luată de vânt, ca s-o lase pe loc să cadă domol, ca un fulg. Aflându-se în picioare, brațul cădea de-a lungul corpului, drept, greoi. Stând la o masă, mâna-i se depunea pe aceasta și părea că moare.

O veste bucuroasă, care o privea intim, ea o primea coborând pleoapele, mușcând un zâmbet fățiș și deschizând larg brațele, pentru ca apoi să-și înlănțuiască proprii săi umeri, într-o singură strânsoare. Ținându-se astfel, mult timp degetele ei frământau stofa, cum face o pisică cu ghearele. Uneori mai adăuga o ușoară legănare a bustului.

O uimire pătimașă o făcea să-și încline capul spre spate și să deschidă mari, ochii ei albaștri cu lungi gene castanii, pe când gura-i făcea pe supărata, iar mâinile i se reuneau ca pentru rugăciune, dar dând pumnului o mișcare oscilatoare de piesă mecanică, ce se înșurubează și se deșurubează.

Într-o discuție, că ar fi fost aprinsă ori liniștită, jocul primelor ei instrumente de expresie preceda totdeauna cuvântul, îl amplifica tot timpul, ca să-l suprime apoi și să caracterizeze el singur nuanțele.

Toate acestea erau firești, instinctive.

Prietenii și intimii țaței Minca se obișnuiseră, altfel, să nu mai dea atenție la ce rosteau buzele ei, ci urmăreau din ochi mâinile, pe cari toți le iubiră cu gingășie ori cu patimă.

Numai Sima, sărmanul, nu vedea nimic.

Sărbătoarea lui Întâi Mai începu odată cu zorile, cari se revărsată cu o văpaie palidă, ca să se încingă din clipă în clipă și să expire sub un val de lumină orbitoare.

Când se crăpă de ziuă, Minca și Caterina plecară de-acasă, amândouă în fuste roșii și camizoane albe cu largi dantele scrobite. În picioare, pantofi brodați. Iar capetele, strânse în tulpane roșii, ca fustele.

Ținându-se de mână, ca două școlărițe, ele se duseră să respire aerul curat al dimineții pe Bulevardul Carol, lungind plimbarea, până ajunseră deasupra Dunării, pe care o salutară: „La revedere, în sălciile tale, azi după-prânz!"

Apoi, se întoarseră să deschidă prăvălia. Zamfir apăru și el, somnoros. Țața Minca îl trimise, pe loc, să scoată din beci un litru de pelin „de la no. 6“ îl făcu să aprindă mangalul și-l trimise apoi să aducă de la măcelăria vecină o jumătate kilo de fleici „prima“.

- Spune că e pentru mine! îi strigă ea din pragul crâșmei.

Și brațu-i drept, completând strigătul, descrise în aer un zigzag molatic, care ar fi putut glăsui cam astfel: „Atâta pagubă, dacă măcelarul o să înțeleagă despre ce e vorba și-o să mă judece aspru"!

Într-adevăr, chiar așa se întâmplase:

- Nenea Lache - zise Zamfir, venind într-un suflet - a ridicat mâinile la cer și a răcnit: „Aoleo! Țața Minca a luat-o de-acuma cu întâi Mai? O s-o facă lată"!

- Da, Zamfirică! confirmă ea, melancolică. O s-o facem lată, azi. Vom trece chiar Dunărea, după-prânz, ca să mâncăm miel fript sub sălcii și să ne răzbunăm de toată asprimea iernii.

Fleicile se frigeau și umpleau văzduhul cu mirosul lor, capabil să scoale și pe morți din groapă. Minca le servi, fierbinți, pe două funduri de lemn. Cele două femei, mâncând în picioare, ca flăcăii, făcură din ele o înghițitură, mai ales că erau ajutate de Zamfir și de Tudorel.

Pe la al șaselea păhărel, pe care întârziau să-l bea, gânditoare, Sima năvăli în cârciumă, grăbit, preocupat de afacerile lui.

- Ascultă, Simică! îi strigă nevasta lui. Te previu: astăzi o s-o facem lată!

- Cine o s-o facă lată? mormăi el, scotocind într-un sertar.

- Nu știu nimic… Atâta îți spun: e Întâi Mai, s-a dus iarna!

- Bine, Mincuțo… Distrează-te… Nu am nimic împotrivă.

Și dispăru, fără măcar să ciocnească un pahar cu ele. Minca îl urmări cu privirea, murmurând:

- Și chiar dacă ai avea ceva împotrivă, sărmanul de tine, asta tot n-ar șterge, ce ți-e scris pe frunte! Ea umplu din nou paharele, ciocni cu Caterina și zise, întristată: Vivat Întâi Mai, mătușică! Cu ăsta, suntem la „al șaptelea"!

Caterina o văzu galeșă și o apostrofă:

- Ia nu-ți mai strica inima, tocmai azi!

- Sunt departe de-a face o asemenea gogomănie! Dar, oricum, e trist să nu ai bărbat pe măsură!

Pe la zece, crâșma era plină de lumea cea mai cheflie cu putință. Băieții nu mai puteau să-și taie drum. Carafele, sticlele, ulcelele, paharele, „gustările la furculiță" călătoreau pe deasupra capetelor, trecând din mână în mână, la ducere și la întoarcere, între tejghea și consumatori.

În picioare, la tejghea, țața Minca își dăruia viața din plin, mai sclipitoare de tinerețe ca niciodată. Către ea se înălțau toate urările. De la ea, fiecare aștepta un cuvințel, care să fie numai pentru dânsul. Și ea știa să aibă pentru fiecare „o vorbuliță dulce de Întâi Mai".

Toată ființa ei era încordată spre această mulțime, aprinsă de-o viață nemărginită. Ochii ei, ca două faruri, inspectau toate fețele. Nimic nu-i scăpa. Acolo unde vocea nu mai putea fi auzită, ea se înțelegea prin semne, cari spuneau, totdeauna, mai mult decât vorba. Uneori, ea surprindea într-un colț, departe, doi mahmuri cari, întorcându-și buzunarele pe dos, constatau cu amărăciune că nu-și mai puteau plăti un „ultim litru" și se mulțumeau să se îmbrățișeze, răcnind: „Frate! Frate!" Asta era tot ce mai putea să rostească. Și , deodată, se pomeneau cu „un litru din partea țaței Minca".

Cei ce se vedeau astfel „cinstiți“ se ridicau în vârful picioarelor, o priveau cu ochi de nebun, o chemau disperați să-i spună mulțumirea lor și, la urmă, învinși de zgomot, muți de bucurie, dădeau scumpei lor țața Minca o supremă dovadă de iubire, cârpindu-și fiecare câte-o pereche de palme țepene. Ea îi mustra de departe, înclinând capul pe un umăr și încrucișându-și mâinile pe piept: „Nu-i frumos ce faceți“!

În „sala de gustări", de curând creată, intimii casei beau în surdină, așteptând pe Sima. Acesta sosi pe la unsprezece și rămase prostit în fața mulțimii, care-i închidea trecerea. Cu un ochi rece, disprețuitor, Minca îl

privi îndelung, cum se lupta cu o ridiculă neputință să-și deschidă drum în masa de corpuri înghesuite. Deodată, prinsă de dezgust, ea țipă cu o voce care domină zgomotul.

-Faceți loc bărbatului meu! Lăsați să treacă bărbatul meu!

O liniște bruscă. Toate privirile se îndreptară spre intrare, de unde o cărare îngustă se deschidea printre oameni, se lungea ca o tranșee dinaintea unui pitic înfofolit, care saluta, confuz, în dreapta și în stânga. Minca se aplecase pe deasupra tejghelei, ca să-și vadă bărbatul strecurându-se ca un șoarece în fundul unui șanț.

Atunci, un hohot de râs bărbătesc izbucni. Apoi, zece. Apoi, toată crâșma o porni pe râs. Minca părăsi tejgheaua și se duse la sindrofie, lângă bărbatu-său.

Se aflau acolo vreo duzină de prieteni, toți foarte avansați în cele „patruzeci de pahare" reglementare și devorând felii de uger de vacă și „fudulii" de berbec. Printre ei, Mincu, pe care iubita lui îl invitase la această sărbătoare. Sima nu-l cunoștea, nici ceilalți.

Foștii amanți se revedeau pentru întâia oară, după noaptea agitată de la Japșa Roșie. Ei își strânseră mâinile, vădit mișcați, apoi Mincu luă loc între soțul ei și Caterina, al cărui prieten, un pescar, era și el prezent.

Mincu slăbise. Fața lui purta urmele unei suferinți, care era departe de-a lua sfârșit. Aceasta îndulcea uniformitatea banală a trăsăturilor lui, înnobilându-i-le. Aerul lui stângaci, în mijlocul acestor orășeni, stinghereala provocată de hainele-i bățoase pe cari nu le îmbrăca decât la Paști și la Crăciun, turburarea ce-o manifesta, de îndată ce cineva îi vorbea, făceau din el un băiat cuminte, delicat, tăcut, cum Minca nu-l văzuse niciodată. Ea se simți pătrunsă în inimă, nu mai putu sta la locul ei și veni să se așeze lângă el. Mincu roti niște ochi înspăimântați, cari o ațâțară și mai tare. Ea uită tot, îl înlănțui de gât și-l sărută pe obraz.

Sima nu văzu nimic. El se aprinsese într-o discuție cu un prieten. Ceilalți meseni nu fură decât pe jumătate mirați. Caterina își încurajă prietena, învăluind-o într-o ocheadă exaltată. La rându-i, își sărută pescarul, un vlăjgan ale cărui năzdrăvănii și snoave pescărești făceau să râdă toată lumea.

Mincu era furios. În ciuda lui, el nu știa să facă altceva decât să-și chinuiască vârfurile mustăților, pe când sângele ii năvălea sub piele. Voi să plece. Minca îl reținu de pulpana hainei, tot ciupindu-l, fără nici o teamă.

Comedia asta amuză pe toți chefliii, căci nu era unul care să nu simpatizeze cu soarta Mincăi.

Se mâncă și se bău țeapăn. Urcioarele cu pelin și fleicile erau zvântate, de îndată ce soseau pe masă. Altele le luau locul.

Pe la prânz, toți erau beţi, dar Sima mai mult decât toți. Îți era milă să-l vezi. Și nimeni n-a știut vreodată, dacă fu din milă ori din altă pricină, că Minca, ducându-se într-un colț al camerei, chemă pe bărbatu-său să vie la dânsa. El se supuse. Fiecare crezu să avea să asiste la o paradă de dragoste conjugală, îmbrățișări, dezmierdări glumețe.

Deloc! Ea aruncă un braț pe după gâtul soțului ei și îl strânse lipit de dânsa -când se putea vedea că, bietul om, de-abia îi ajungea cu capul la umăr. În același timp, strigă, sugrumată:

- Ia uitați-vă, prieteni: ăsta e bărbatul meu!

Și pe când adăuga, „tata mi l-a dat", ea îi puse o piedică, aruncându-l cu fața la pământ, ca pe-o scândură. Apoi, se aruncă asupra lui și-i pălmui dindărătul, repetând:

- Ăsta e bărbatul meu! Ăsta e bărbatul meu!

Toată lumea fugi înspăimântată.

După câteva minute, Minca și Caterina, însoțite de Zamfir și de Tudorel ieșeau pe poarta din curte. Femeile purtau pe umeri niște scurteici verzi.

Grupul luă drumul spre port, într-un pas grăbit.

La vadul pescăriilor, totul era pregătit pentru o veselă plimbare printre sălciile Dunării. O lotcă, subțire ca o suveică, aparținând prietenului Caterinei, era plină cu mezeluri, vin și rachiu. Mincu nu venise încă, și Minca începea să se neliniștească. Dar el nu întârzie să sosească voios. Lotca o luă la vale, cuviincioasă. Femeile se cocolișeră una într-alta, acoperite cu o velință, nu atât fiindcă era cam răcoare, ci mai mult ca să nu le vadă lumea de pe mal. Băieții se jucau cu mâinile în apă.

Lotca asta nu era singura care trecea Dunărea. O mulțime de alte bărci brăzdau întinderea lucioasă a fluviului, unele având cu ele chiar și lăutari. Cele mai multe păreau să n-aibă nici o țintă, se lăsau duse în voia curentului, fericite de blânda căldură a soarelui și, parcă, temându-se de-a se înfunda într-un desiș, care de-abia ieșise din iarnă.

Apele fiind mari, Dunărea își dublase lărgimea, ceea ce îngăduia multor bărci să se sustragă curentului și să hoinărească de-a lungul pletoaselor sălcii împodobite cu muguri pufoși, pe cari razele piezișe ale soarelui îi transformau în ciorchini de chihlimbar. Astfel, grupuri de bărci, câte trei și

patru, se învârteau în loc, prăjindu-se la soare, iar veselii lor ocupanți beau în sunetele viorii și ale țambalului. Uneori, cântece duioase de femei îndrăgostite răsunau limpede pe luciul scânteietor al apei. Se auzeau schimburi de urări, râsete, ocări glumețe și strigăte de spaimă.

Lotca noastră le ascultă mult timp, tăcută, apoi își îndreptă prora spre malul celălalt și dispăru ca un țipar. Înainte ca brațul Corotișcei s-o înghită, femeile ridicară capetele și contemplară în zarea argintie pădurea de catarge și orașul cocoțat în soare.

Mincu cânta de mare jale. Minca îl învălui cu o privire galeșă și cugetă: „De ce te-am sacrificat?"

La Corotișca, Matei, prietenul Caterinei, avea coliba lui de pescar.

Era un om care iubea singurătatea, greaua lui meserie și independența. Ținea, mai mult ca la orice, la mica lui gospodărie de om burlac, încredințat că rareori o femeie îți dă un cămin. Nici nu prea umbla după femei, deși îi plăceau și era făcut pentru dragoste.

Dacă-i plăcuse, pe loc, Caterina și ea îl îndrăgise la fel, asta se datora mai mult potrivirii lor de caracter, amândoi iubind același fel de viață. Ei nu se vedeau decât arareori, dar asta era cu atât mai conform gustului lor comun de totală libenate.

De îndată ce sosiră, pescarul încinse un foc îndrăcit, spânzură deasupra ceaunul de mămăligă, apoi spintecă un crap de zece kilograme și-l înfipse în proțap. Într-un alt ceaun, el pregăti un borș de cegă, pescăresc. Mincu îi dădea ajutor. Matei ordonase femeilor să nu se amestece, „unde nu le fierbe oala", căci s-ar corci mâncarea.

Ele fură mulțumite. Această gospodărie de burlac, pe care Caterina o vedea pentru întâia oară, nu redeștepta nici un fel de amintire în sufletul tinerei cusutorese, pe când Mincăi, ea îi împrospăta zilele trăite la Japșa Roșie. Aceeași fire neîndurată, care obliga pe om să fie mereu cu ochii în patru. Aproape aceeași viață grea. Și totul era simplu, sănătos.

Patru pescari, tovarășii lui Matei, roboteau pe lângă colibă. Obiecte casnice și instrumente de pescuit erau răspândite peste tot, spânzurate prin sălcii, vârâte în scorburi ori protejate dedesubtul vreunei lotci vechi, răsturnate. Se putea vedea chiar și rufărie întinsă la uscat și a cărei înfățișare n-avea nimic seducător.

Acest post de pescari, pierdut în pădurea de sălcii, ținu celor două femei un limbaj viril, care le vărsă multă liniște în suflet. E drept că sălbăticia locului, asprimea vieții de pescar, le cam înfiora, dar ele își dădeau cu atât

mai mult seama, cât de nepotrivită firii lor era existența pe care o aveau la Sima, unde nu recoltau decât o nervozitate permanentă, un profund dezgust de viață.

Minca, mai ales, văzu limpede prăpastia care o despărțea de Sima și de întreprinderile lui. Ea nu se simțea făcută nici pentru un om așa de puțin bărbat, nici pentru a colabora la niște afaceri, al căror scop -îmbogățirea pentru îmbogățire - i se părea smintit.

Aci, tot lucrul își avea valoarea lui, de la colibă, până la acea lingură de lemn, știrbă, pe care Matei, în lipsa uneia mai bune, și-o rezervase. Nimic nu era de prisos. Și , desigur, dacă ai fi percheziționat acești cinci pescari, n-ai fi găsit la ei atât cât le-ar trebui ca să trăiască o lună, fără să muncească. Erau ei, din cauza asta, mai puțin demni de stimă și mai puțin fericiți decât Sima, care poseda o ladă de fier plină cu aur?

Dar, vai, Minca știa că, afară de Caterina, nimeni nu gândea ca ea.

Acel mare ospăț, servit la patru ceasuri după-amiază, fu un adevărat prânz pescăresc. Tovarășii lui Matei luară și ei parte. Împreună cu băieții, erau zece guri. Cu toții așezați turcește pe o țoală întinsă la pământ, bucatele fură savurate, timp de două ceasuri și nu lăsară alte rămășițe, decât doar ca să satisfacă pofta celor doi câini ciobănești, cari priveau la meseni cu atâta cumințenie. Delicatesele și băuturile aduse din oraș se topiră și ele în mijlocul unei veselii cumpătate.

La sfârșit, Zamfir și Tudorel o șterseră în pădure. Cei patru pescari se întoarseră la treburile lor. Minca și Caterina urmau să fie, în puțin timp, reconduse acasă.

În așteptarea momentului despărțirii, cele două perechi petrecură o jumătate de ceas într-un luminiș de sălcii, tolăniți pe iarbă. Femeile se culcaseră cu capul pe genunchii amanților lor, iar aceștia le „căutau în cap".

Și cine știe dacă felul acesta de dezmierdare, pur oriental, nu e într-adevăr o căutare în cap! Mai ales, în capul femeii, care știe atâtea să ascundă! Se prea poate ca, la origină, amanții să fi început prin a-și căuta pe cap, adică în păr, fel de fel de gângănii. Dar, cu timpul, serviciul acesta, pe care ei și-l făceau reciproc, a trebuit să dea, prin surpriză, cu totul alte rezultate.

Căci, tot întorcând un căpșor pe o parte și pe alta, tot privindu-l în ochi și comunicându-i căldura pulpelor și fiorul degetelor tale, multe limbi au trebuit să se dezlege, sau, în orice caz, multe taine au putut fi pătrunse,

datorită numai acestui simț al pipăitului, care, poate, e cel dintâi cu care larva umană a luat formă de ființă.

Oricum, poporul, care de obicei simte just, nu ne spune mare lucru asupra acestei dezmierdări, care cântă:

Pe genunchi îi stă culcată Că-i de el amorezată. …………………………. Și Gheorghiță-i cată-n cap. Lasă-i cate, nu-i păcat. Că-i de ea amorezat.

VII.
Înecul

Un bătrân pescuitor de raci, cu privirea blândă și mustața groasă, ducându-se la treaba lui, trecea în fiecare dimineață pe „la Sima". Era cel dintâi mușteriu al crâșmei, acela care pătrundea odată cu aerul rece al zorilor, la deschidere.

Îl iubeau toți, nu numai fiindcă era „bun la saftea“ ci și pentru firea lui liniștită. Cu sacul în spate, cu toiagul în mână, el trecea pragul, dând o părintească „bună-dimineața“, care mergea drept în inima băiatului de prăvălie, ai cărui ochi erau încă plini de somn, și sufletul greu de necazuri. El nu făcea decât să dea de dușcă, țuiculița-i obișnuită, și pleca:

- Sănătate bună, fiule!

Adesea, la sosirea pescuitorului de raci, Sima și Minca se aflau în dugheană. Așa se întâmplă și în dimineața aceea de iulie. Ei ședeau, posomorâți, fiecare pe scaunul lui, când bătrânul intră, salută, își bău rachiul și zise, plecând:

- Crește Dunărea!

Oricât de neînsemnată ar fi fost vestea asta, ea îi făcu pe cei doi soți să tresară pe scaunele lor. Sima se ridică și o tuli, ca înțepat de-o viespe, fără să spună un cuvânt nevesti-si. Aceasta, cu fruntea încruntată, cu privirea răutăcioasă, luă un creion și se puse să întocmească o listă de mărfuri ce trebuiau comandate numaidecât.

De la acel Întâi Mai revelator, soții Caramfil erau, din motive deosebite, bolnavi la suflet. Pe zi ce trecea, ca și Dunărea, inimile lor se umflau sub asaltul valurilor de patimi contrariate. El știa că femeia lui, numai datorită vreunei minuni se mai afla sub același acoperiș cu dânsul, și gândul de-a o pierde îi devenea zilnic mai penibil decât moartea. Iar dânsa, călcând în picioare toate stavilele convenționale, da frâu liber dragostei ei pentru Mincu și pentru traiul lui sănătos.

Cât despre Mincu, acolo la Japșa Roșie, nici el n-o ducea mai bine. Și, în zilele acelea de iulie, privind cum crește Siretul, i se părea că propria lui inimă se umflă. Dar el mergea departe de tot: ‚Am să-l omor pe Sima!"

Așa cum pescuitorul de raci o făcea pe malul Dunării, în grija-i de-a nu-și vedea primejduită pâinea zilnică, Mincu înfigea în fiecare seară un băț în nisipul Siretului ca să însemne creșterea apelor. În dimineața următoare, el alerga într-un suflet să constate că în timpul nopții bățul fusese cu mult

depășit de apă. Și el vedea în năvala Siretului o confirmare a năvălitoarei sale patimi pentru Minca.

Alde Caramfili n-aveau cum să înfigă și ei bățul, ca să însemne creșterea apei, dar pescuitorul se însărcina să li-l înfigă el în inimă, anunțându-le, calm, în fiecare dimineață.

- Crește Dunărea, crește!

Și iată-i lacomi de această veste. Acum, ei nu lipseau o singură dimineață de-a fi prezenți la sosirea bătrânului. Iar când acesta, temându-se să nu-i plictisească, voia uneori să plece fără să le mai vorbească de starea fluviului, cei doi soți se repezeau după el, într-un glas:

- Dar Dunărea, moșule ?

Moșul întorcea capul, liniștit.

- Crește mereu!… Dacă mai merge cu iuțeala asta, o să avem înecul, pe curând.

El veni, pe pământ, ca și în sufletele chinuite.

Era pe la începutul lui august. De două zile, consfătuiri tainice și repetate aveau loc între Minca și Caterina. Sima le simți. Își abandonă toate treburile și le urmări de aproape, cu multă prudență. Așa că femeile se crezură tare șirete, când, într-o zi, anunțară lui Sima, ca un fapt fără nici o însemnătate, dorința lor de-a nu mai locui la un loc: Caterina urma să se mute. Sima nu manifestă nici o surpriză, veni cu două căruțe și mută pe Caterina în oraș. Dar cusutoreasa nu era singura care pleca. Minca se pregătea și dânsa. Bineînțeles, ea n-avea nici un fel de bagaj de încărcat în căruțe, ci doar o boccea, pe care o pregătise într-o seară, în mare taină.

Totuși, Sima o văzuse. Și pe loc, se închise în camera lui, zăvorându-se. O zi și o noapte, fu ca înghițit de viu.

Faptul acesta neprevăzut, produse Mincăi o mare nedumerire. Se duse tiptil de-și lipi urechea la ușa lui și auzi un foșnet de hârtii răvășite. Ce făcea el acolo? Ori avea de gând să se omoare? Presupunerea asta nu-i produse nici o milă, ci numai o curiozitate, dar care fu destul de tare, ca s-o facă să-și amâne pe a doua zi fuga, hotărâtă pentru ziua aceea.

A doua zi. Sima tot nu reapăru, și Minca fu foarte contrariată. Ea ceru informații tejghetarului, care-i răspunse cu răceală că „Domnul Caramfil a dat ordin să nu-l deranjeze nimeni". Ea se reîntoarse să spioneze la ușa lui Sima.

Scria. Și scrise toată ziua aceea și o parte din noapte, punându-și ordine în afaceri și luând dispoziții testamentare, căci, într-adevăr, era hotărât să se

omoare. Dar, rămas Sima până și în moarte, el voia să tragă dintr-însa tot folosul cu putință, făgăduindu-și să nu se arunce în abisul ei, decât atunci când toate mijloacele de-a recâștiga inima Mincăi vor fi fost epuizate. El pregătea acum aceste mijloace, printre cari, o libertate totală nevestii lui.

Ciudățenie a destinului omenesc: cele patruzeci și opt de ore, pe care Sima le petrecu în odaia lui, gândindu-se la o moarte probabilă, îl scăpară de la moartea sigură pe care Mincu i-o pregătea, pândind ziua și noaptea pe bulevard ieșirea rivalului său, ca să-l doboare cu un foc de pușcă, tras de la doi pași.

Personalul magazinului remarcase silueta unui om suspect, care, îmbrăcat cu o ghebă lungă până la glezne, da târcoale prin preajma câirciumei, dar cunoscând consemnul lui Sima, nimeni nu îndrăznea să se ducă să-l previe.

A doua zi, în zori, când „moarte de om" avea să se întâmple, Minca trezi pe Zamfir, îl încarcă cu bocceaua și-i spuse să ia drumul casei părintești, dar s-o aștepte sus pe deal, la intrarea în sat. Apoi, îmbrăcată ca de obicei, coborî în cârciumă. Sima o ajunse imediat din urmă. Ea nu fu deloc mirată: „Nu-i nebun să se omoare"! gândi dânsa.

Și iată pescuitorul de raci.

- De ieri a început înecul! făcu el. Dunărea a acoperit tot, ba chiar s-a urcat mai sus decât Siretul. Așa c-o să fim prinși din toate părțile, căci, fără îndoială, Siretul o să rupă de astă dată bietele-i diguri de pământ și-o să umple toată lunca. Bătrânul adăogă, plecând: Vai de cei de pe „Vărsătură"!

Minca se sculă. Sima o privi pieziș, o văzu îmbrăcată ca în toate zilele, și nu bănui nimic, el, care avea nasul așa de fin. Ea se duse să se sprijine de pervazul ușii, unde stătu un moment, privind bulevardul; apoi, făcu un singur pas în stradă, cu mâinile la spate; mai făcu încă unul, doi, trei, își dădu aerul unei plimbări matinale de-a lungul proprietății sale, o depăși puțin și, după o aruncătură de ochi înapoi, dispăru, pentru totdeauna, din casa lui Sima Caramfil.

La bariera principală a gării Brăilei, exista odată o moară de vânt. Acolo, Minca ajunse din urmă pe Zamfir, care nu mai știa ce să răspundă la ploaia de întrebări arzătoare pe care i le punea Mincu. Acesta surprinse pe băiat, când ieșea pe ascuns din curtea lui Sima, îl urmărise și aflase de la el că Minca avea să-l ajungă din urmă. Ei făcuseră drumul împreună.

Iată cărei împrejurări se datoră că Sima scăpă de la o moarte sigură, Mincu de la o ocnă, tot atât de sigură, iar Minca, de-a se vedea dintr-o dată

în situația neprevăzută a unei văduve putred de bogate.

Tânăra femeie fu mirată de echipamentul iubitului ei: o ghebă, pe asemenea călduri! Îl măsură din cap până-n picioare și-și manifestă surprinderea.

- Am fost de gardă, nopțile astea, făcu el, confuz.

- Nu-i adevărat! Ce ascunzi în ghebă?

Și ea îl cuprinse în brațe, simți pușca de-a lungul coapsei și își stăpâni emoția, din cauza lui Zamfir. Își continuată drumul împreună.

De la moara de vânt, până la cantonul de deasupra luncii, distanța e de patru kilometri. O făcură, fără să schimbe un cuvânt. În fața cantonului, însă, o crâșmuliță cojănească poftește pe trecători la un mic popas. Ei intrară și, numaidecât, Minca se simți pătrunsă de-o bucurie copilărească. După ce trimese pe băiat să se joace puțin pe-afară, ea se așeză cu Mincu la o masă și șopti:

- O cârciumioară ca asta, nu mai frumoasă, aș vrea să am, cu tine, în luncă. Și vom avea-o! Mă bizui pe economiile mele.

- Așadar, tu l-ai părăsit pe Sima pentru totdeauna?

- … Și pentru tine!

- Asta n-o să meargă așa de ușor, cum crezi tu!

- Moartă, numai, ar putea să mă mai aducă înapoi! gemu ea, aruncând brațele pe masă, ca două scânduri de coșciug.

El plecă fruntea, fericit și nenorocit, apoi:

- Unde te duci, acuma?

- La tine, la Japșa Roșie.

- Glumești! E drept că de două zile și două nopți nu mai știu pe ce lume sunt, dar, tare mi-e teamă că, de data asta, n-o să mai fie nevoie să ne ducem, noi, la Japșa Roșie, căci o să vie ea la noi, aci, la canton.

-Ah! Înecul! exclamă ea. Ai dreptate. Să ne grăbim!

Îl chemară pe Zamfir, îmbucară ceva și ieșiră, dar nu avură de făcut decât o sută de pași, ca să se încredințeze că soseau prea târziu: de pe marginea platoului, ochiul cuprindea o imensitate lucioasă, un potop care acoperise aproape toată lunca și se întindea de la Dunăre la Cotulung și de la Vădeni în preajma Baldovineștilor.

Japșa Roșie, Lacu Neamțului, Hăul, Zacna, Iezereanul, Groapa Ciobanului erau sub apă. În locul unui ținut plin de vii, pășuni și porumbiște, nu se mai vedea decât cer și apă. Singuri, Pietroiul, Baldovineștii și Satul Nemțesc se mai mențineau, dar înecul îi înconjura și

pe ei, din trei părți. Nu mai era decât o ieșire: drumul Brăilei. Mincu, Minca și Zamfir rămaseră mult timp înmărmuriți, neputând rosti un cuvânt. Apoi, cel dintâi, zise:

- Hai să încercăm să scăpăm măcar pe părinții tăi și, dacă se poate, să ajutăm celor din sat. Pentru tata nu mai pot nimic. Care o fi soarta lui? S-a înecat? Ori s-a urcat pe acoperiș? Ori a reușit să-și înjghebeze o plută?

Coborâtă vadul, în goană.

Întâiele gospodării pe care le întâlniră în cale le dovediră starea disperată a regiunii; pornea lumea în bejenie. Un cârd de copii mâna spre muchea Brăilei cirezi de vaci și viței, turme de oi. Iar prin curți, cu boarfele încărcate în căruțe și care, oamenii n-așteptau decât semnalul plecării, în mijlocul unor vaiete, țipete și sudălmi, care făceau să ți se zbârlească părul.

Acest semnal fu dat, sub ochii eroilor noștri, de un călăreț care venea în galop, pocnind dintr-un mare gârbaci. Trăsnetele lui asurzitoare, ca și vocea-i metalică, făceau să alerge toată lumea afară, în uliță. Călărețul, cu fața aprinsă, cu ochii ieșiți din orbite, nu se oprea. El își continua drumul, pocnind din bici și strigând:

- Fugiți, oameni buni! Siretul a rupt digurile de la Vameșu și de la Cotulung. Astă-seară apa va ajunge la muche.

El străbătu tot satul, repetând peste tot sinistra lui veste, apoi, descălicând în fața unei mulțimi de țărani, își șterse fruntea de sudoare și adăugă, șugubăț:

- Și de data asta, tot afurisita de Bistrița a scos din sărite pe domnul nostru Siretul! Ah, femeile! Cică să te mai încrezi în ele!

Și, încălecând din nou, se avântă ca o săgeată spre Pietroiu.

Veniți pe Dunăre până în „Vărsătură", pontonierii geniști alergară, cam de pe la amiază, în ajutorul averii boierului Mândrescu, în întregime sub apă, pe când, în sat, echipe de soldați descărcau dintr-un tren material de salvare: lemnărie pentru construirea plutelor, saci pentru încărcarea cerealelor și chiar bărci.

O adevărată armată de găligani, soldați și civili, în cămașă și izmene, forfotea în mijlocul unei zăpăceli, care înnebunea pe bietele femei bătrâne. Orice gospodărie care n-avea cal și căruță ori car cu boi, își construia o plută. Altele, care nu erau lipsite de un vehicul, dar ale căror inutile boarfe depășeau capacitatea mai multor căruțe, își construiau și ele. Și vedeai aruncându-se pe aceste plute, claie peste grămadă, tot ce cădea sub mâna unor oameni cuprinși de panică: frânturi de unelte agricole, obiecte de

bucătărie sfărâmate, bucăți de roate, maldăre de stuf, ușile și ferestrele locuinței, lemne, nutreț, saci cu mălai și alte cereale. Iar pe deasupra grămezii se arunca cușca cu găini, ba mai cocoțau purcelul, cățelul, pisica.

De multe ori, nu mai rămânea loc pentru lucrurile bune ale casei și atunci începea cearta între om, femeie și fată, fiecare aruncând jos lucrurile celuilalt și instalându-le pe ale sale. Soldații, mai ales, se hârjoneau cu babele.

- Ce vrei să faci, mătușico, cu războiul ăsta putred?

- Lasă-l acolo, că-l am de cincizeci de ani, de la bietul bărbatu-meu! Mi l-a făcut cu mâinile lui!

- Dar scândurile astea măcinate?

- Lasă-le și pe ele! Poate o să avem nevoie la făcutul colibelor.

- Dar fierăria asta?

- O s-o vindem „jidanului", care cumpără fier vechi.

Și așa se făcea că, la sosirea potopului, cele mai multe plute nu mai pluteau, ori se răsturnau.

Uneori, treceau sergenți în inspecție. Văzând ținuta puțin reglementară a soldaților, țipau la ei:

- Ce mă? În izmene?

- Să trăiți, domnule sergent! Zăduf mare!

- Repede, pantalonii! Nu vezi că se uită fetele?

- Dacă-s pofticioase, domnule sergent!

Minca, însoțită de Mincu, încercă să vină în ajutorul părinților ei, dar moș Alexe îi izgoni pe amândoi.

- Afară, haimanalelor! Pușcăria vă așteaptă!

Ei căutară, atunci, să fie folositori altora, bătrânilor, mai ales, și celor bolnavi. Din gură în gură, copiii umplură satul de strigăte:

- Țața Minca e aici! și nenica Mincu e cu ea!

Erau chemați în zece case deodată. Ei își făcură peste tot datoria, cu voie bună, iuțeală și sânge rece.

Pe la trei după-amiază, ciocănelile constructorilor de plute se domoliră. Munca era pe sfârșite. Siretul n-avea decât să-și facă mendrele. Atunci, tinerimea bărbătească, soldați și civili, tăbărî pe cârciumile satului. Fluierele apărură. Vinul curse. Fluiere și vin încălziră capetele. Jocuri nebune se încinseră dinaintea dughenelor, când, flăcăi în cămașă și izmene, ba unii chiar goi până la buric, făceau să duduie pământul cu bătute, sârbe și hori.

Sfioase, rușinoase, dar nemaiputând să reziste poftei de-a juca și ele, fetele s-apropiau încet. Soldații le îmbiau:

- Haideți! Dacă ați venit până aci, nu mai aveți încotro! Țața Minca le înșfăcă de talie și le repezea, una după alta, în brațele jucătorilor.

- Ba da! Ba da! Acuma e potopul!

*

Soarele nu apusese încă, și apa era în sat. Limbile ei, care șerpuiau din toate părțile, o luau cu mult înainte, umplând șanțurile, puțurile și năvălind prin case, al căror sol e totdeauna mai jos decât curtea.

Marinari vâslași, plecați de dimineață în ajutorul cătunelor înecate din ajun, se întorceau acum, fiecare barcă remorcând un șirag de plute, ca vai de ele, pe care vedeai multă lume și puține lucruri, la sosirea lor, Mincu și Minca alergară, dar bătrânul Andrei Ortopan nu se afla printre cei salvați, iar marinarii declarară că nu se mai vedea nici urmă de gospodărie la Japșa Roșie. Chiar și minunatul parapet de sălcii fusese luat de Siret.

Această neîndurată veste avu darul să îndârjească pe Mincu. El nu voi să creadă că unchiașul s-a înecat.

- Nu-i cu putință! Tata e un om prea încercat în toate, ca să se lase surprins așa de prostește. Nu. El trebuie să rătăcească pe undeva, cu pluta lui.

Și, fără să-și facă prea mult sânge rău, el plecă spre muche, ca să aleagă un loc bun de construit colibele lor, înainte de a se înnopta. Minca trebuia să-l urmeze ceva mai târziu. Ea aștepta o căruță ce-avea să încarce lucrurile ei personale, și pe care tată-său i le zvârlise în uliță: plapumă, perne, îmbrăcăminte, rufărie. Era zestrea pe care Sima o disprețuise.

Pe la șase seara, apa ajunsese la poalele muchii, pe când în sat se înălțase până la clanța ușii.

Orice urmă de viață amuțise în luncă. O mare parte dintre inundați se refugiaseră în oraș, pe la neamuri. Alții, cei mai numeroși, neavând rubedenii care să-i găzduiască la Brăila, ori din spirit de independență, tăbărâseră peste câmpia țelinoasă de la marginea platoului. Dincolo de această câmpie și până aproape de Brăila, se întindeau nesfârșite semănături de porumb, înalte cât omul.

Ca niște nori de lăcuste se năpustiră inundații peste această frumoasă porumbiște. Ea se oferea ca singura hrană improvizată, în acea seară de oboseală generală. Copiii, totdeauna gata să născocească ceva, fură cei

dintâi care dădură peste chilipir și îl luară cu asalt. Sute de știuleți de porumb căzură pradă lăcomiei lor. Băieții își umpleau sânii; fetele, șorțurile. Fiecare lua cantitatea necesară gurilor care așteptau, flămânde, la coliba proaspăt înjghebată.

La căderea nopții, plăcutul miros de porumb copt cuprindea întreaga regiune. În fața fiecărei colibe, focuri plăpânde licăreau în întuneric, luminând chipuri necăjite, lucruri trântite de-a valma și vite cu ochi sperioși. Dar, flăcăii și fetele profitau de dezorganizarea momentană a vieții, ca să-și îngăduie un pic de libertate, ce le era cu atât mai scumpă, cu cât o știau amarnic de precupețită. Perechi de îndrăgostiți, uitând oboseală și necazuri, o luau razna, fără să mai ceară voie nimănui. Drumurile erau pline. Porumbiștea ascundea pe cei mai mulți.

Strigăte de mame furioase răsunau în liniștea nopții…

- Mari-i-ițo-o! Dracu te ia! Mugetul vacilor, simțindu-se înstrăinate, lătratul câinilor, nebuni de bucurie, acopereau vocea care răsuna în deșert.

Minca și Mincu stăteau înghemuiți unul într-altul la ușa colibei și ronțăiau porumb copt, pândind cu o răutăcioasă plăcere strigătele disperate ale mamelor, care își chemau fetele. După fiecare: Lenu-u-țo-o! Unde ești?", ei se priveau în ochi și răspundeau pe șoptite:

- E înecul, ma-a-mă!

Această primă noapte pe muche rămase neștearsă în mințile celor care au trăit-o.

Luna plină, înălțându-și imensul ei disc deasupra orizontului, aruncă o cascadă de argint viu peste lunca transformată într-o mare. Imediat, „boul bălții" puse stăpânire pe spațiu, dominându-l cu gravu-i concert simfonic care răsună în suflet, în același timp, ca o imprecație și ca o făgăduială de viață nouă: „Bu-u-u! Bu-u-uf.

Este în acest bu o gamă de sentimente, care leagă umanul de neuman, mai ales când auzi un strigăt izolat. În aceeași durată de o secundă, el conține un început care te recheamă la ceea ce ai mai profund în tine; o mijlocie care-ți imobilizează gândirea și o finală care te precipită în necunoscut. Toate acestea le simți, în unul și același timp, care începe cu o izbitură, singura care e reală. Restul e făcut dintr-o dâră de vibrații, care îți dislocă sufletul. Când totul e sfârșit și revii la banala realitate, îți vine cam greu să te regăsești.

Ziua, strigătele „boului bălții" sunt foarte rare, dar e cu atât mai bine, dacă vrei să retrăiești și să verifici această scurtă trecere de la real la nereal

și înapoi. Aceasta nu e cu putință decât cu o condiție: să te uiți cu totul, să nu mai ai nici un control asupra ta, în minuta dintre două strigăte ale straniei gângănii. Ținându-te în așteptare, ori izbit de mai multe strigăte deodată, efectul se micșorează, până a nu mai avea nici un sens. Atunci, concertul miilor de strigăte e preferabil.

El n-are loc decât în nopțile frumoase și provoacă tot felul de sentimente. Nu mai auzi un lung bu în formă de cometă, ci un val de melodii lipsite de măsură și variate la infinit, căci, noaptea, acest concert e făcut din toate vocile, mergând de la cele mai tinere până la cele mai bătrâne, pe când ziua, singure acestea din urmă se aud, și neregulat.

Starea sufletească în care te aruncă acest tumult armonios, este un leagăn ce oscilează foarte încet între spaimă și bucurie, cu o mare mijlocie tranzitorie, făcută dintr-o mulțime de sentimente neprecise. Ritmul și fazele concertului nu joacă nici un rol în determinarea sentimentelor. Ansamblul lui e acela care creează starea sufletească și o variază.

Faze și ritm, sunt de-o construcție capricioasă, care nu se poate egala decât cu propria ei frumusețe. Strigătele se unesc uneori în mugetul aceleiași note și lungi măsuri, ca să continue apoi în cascade și să sfârșească cu un fel de duruit de tambur. Există, atunci, o regularitate care surprinde. Ea e de scurtă durată și poate să nu se repete toată noaptea. Alteori, deși tot atât de general, mugetul este amestecat de tăceri neașteptate, a căror lungime nu e niciodată aceeași.

Dar se întâmplă ca răgetul general într-o singură notă, să se unească cu celălalt, compus din note variate. Este faza cea mai frumoasă a concertului. În ritmul a două baroase ce cad succesiv pe nicovală, concertiștii schimbă instrumentele, ca să-și răspundă lor înșile. Unitatea simfoniei este atunci înțeleasă între notele mijlocii ale oboiului și cele mai grave ale fagotului. Și chiar de la prima replică, muzicanții se supără. Dialogul se face pe niște tonuri cari sunt o înlănțuire de grohăieli. Cad și învinși - voci cărora li se impune tăcerea.

La sfârșit, totul degenerează într-o orăcăială universală, care se aseamănă cu suprafața unei mări huloase, având piscuri și abisuri, și care constituie faza cea mai lungă a concertului. Ea este tot așa de variată, dar nu atât de frumoasă ca celelalte trei, pe care un singur avânt le domină.

Sosirea zorilor sfarmă, brusc, toate instrumentele. Inima noastră se oprește și ea.

„Boul bălții" este un mare gândac vioi, zburdalnic, cu forma ovală și de mărimea unei nuci mijlocii. El n-are antene.

Nu-l cunoști bine decât în timpul inundațiilor, când sosește în mase compacte și trăiește intens.

Dimineața care urmă acestei nopți găsi pe toți inundații înșirați pe marginea platoului. În luncă, apa era înaltă de doi metri. Nu se mai vedeau decât acoperișurile caselor și crengile copacilor. Stâlpii de telegraf păreau niște bețe. Asta e tot ce se distingea pe imensitatea lucioasă a apei, afară de digul căii ferate care o tăia în două.

Între firmamentul de sus și cel de jos, tăcere înăbușitoare. Ea te făcea să crezi că un trăsnet, din senin, avea să se producă, dintr-un moment într-altul.

Și, apa venea mereu, văzând cu ochii. Pe la zece, căpițe de fân risipite, cadavre de vite și copaci dezrădăcinați veniră încet să se alinieze în josul platoului. Printre acești copaci, Mincu recunoscu câteva sălcii de la Japșa Roșie. El se duse pe o plută să exploreze epavele adunate în timpul nopții și descoperi numeroase legături de rogojini, pe care le scoase la uscat.

Ceva mai târziu, mândrul război al lui moș Andrei veni și el să plutească sub ochii celor doi amanți, iar pe la prânz, toată lumea se adună să vadă pe Andrei Ortopan, el însuși, apărând pe pluta lui.

Năvala catastrofală a Siretului împinsese toată Japșa Roșie în direcția naturală a cursului apei, adică spre Dunăre. Dar Dunărea nu mai putea să primească nimic, fiind mai urcată decât afluentul ei. Siretul. Așa se explică sosirea epavelor.

Moș Andrei era și el o epavă, dar una destul de vitează încă. Balansând sutana și barba, cu spatele întors la spectatorii care îl salutau frenetic, el își arunca lunga-i siluetă în dreapta și în stânga, înaintând de-a-ndăratelea, cu brațele sus pe cârmă.

VIII.
Răzbunarea lui Sima

După o săptămână, ape și oameni putură, în sfârșit să răsufle - deopotrivă de obosiți în urma îmbrâncelii suferite și acomodându-se fiecare cu locul neprevăzut, pe care cerul li-l impusese vremelnic.

Locul, pe care-l ocupau apele, era o înfundătură vastă de vreo sută de kilometri pătrați, adică toată albia milenară a Siretului, formând vărsătura lui. Dar, în această albie căscată, plină de buclucuri, existența apelor era precară: prea multe obstacole omenești și nici o mișcare. Ele nu puteau decât să clocească, cu timpul, ceea ce nu e pe gustul apelor. Lor le place via alunecare între două maluri mereu noi și sub ceruri mereu împrospătate.

Or, aici, ele zăceau într-o imensă groapă plină de case, de grajduri și de latrine, care le stăteau în gât.

Astfel, mortala tristețe acvatică le cuprinse de îndată ce nu se mai simțiră împinse înainte. Ele căscau la cer și la soare, cu o gură largă de o sută de kilometri pătrați. Nu puteau să mistuie ce li se băgase cu sila în pântec și începeau să aibă niște râgâieli, ce se traduceau prin milioane de bășicuțe albicioase, de care suprafața lor se acoperea din ce în ce mai mult.

Oamenii, mai practici, căutară să se obișnuiască cu răul. Timp de-o săptămână, ei se plânseră, gâlcevitori, de-a nu ști unde să-și pună lucrurile. Mamele n-aveau un loc destul de bun, unde să adăpostească prețioasa zestre a fetelor lor. Bărbații n-aveau scânduri și cuie îndeajuns, ca să le facă acest loc, mereu neîndestulător.

Cele dintâi, nu-și găseau liniștea decât după ce-și băteau bine fiicele. Cei din urmă, după ce loveau în grămadă. Iar tinerețea, astfel ciomăgită, își lua revanșa, dându-și frâu liber patimei, în plimbările nocturne prin porumbiște ori pe drumuri singuratice.

Dar la capătul săptămânii care urmă înecului, lagărul sfârși prin a lua fizionomia lui definitivă. Ea era, topograficește vorbind, aceea a satului, adică, colibele se apropiau între ele ori se depărtau, după simpatia ori antipatia reciprocă a viețuitoarelor. Singur Alexe Vădinoi găsi de cuviință să-și aleagă un loc cu totul izolat de parcul comun. Moș Andrei, mai uman, se așeză în vecinătatea copiilor lui, a căror colibă se afla în mijlocul lagărului.

Nu din întâmplare ea ocupa acel loc.

Minca știa că înecul avea să dureze mai multe săptămâni, înainte ca reîntoarcerea în sat să fie cu putință. În vremea asta, existența trebuia să-și reia cursul. Gospodăriile urmau să aibă nevoie de-o cârciumă-băcănie, care să le furnizeze toate cele trebuincioase. Minca le dădu o astfel de prăvălie, mărinimoasă, așa cum o înțelegea ea, și o puse în mijlocul taberei.

Un căsoi de scânduri, acoperit cu stuf, se ridică, după câteva zile, alături de coliba lor. El fu încărcat cu mărfuri bune și variate, cum nici în oraș nu se întâlneau, decât rareori. O mare streașină de trestie, formând terasă, invita la umbră o lume pârjolită de călduri tropicale și lacomă de băuturi răcoritoare.

I se puse la îndemână de toate, pentru toate gusturile, toate vârstele și toate pungile: vin, rachiu, sifon, limonadă, pepeni verzi și galbeni, totul vârât într-un beci adânc, de unde orice articol ieșea rece, ca de la gheață.

Bineînțeles, vânzarea se făcea mai tot timpul pe datorie, oamenii neavând de unde câștiga un ban. Dar țața Minca, crâșmăreasă pasionată și stăpână acum pe capul ei, n-o lua în seamă. Ea dădea, dădea sufletul ei cald, odată cu marfa.

Să vezi mulțumirea ori bucuria pe cari le făceau să strălucească în ochii cuiva, un kilo de pâine ori de mălai, o bucată de brânză, un pepene luat de un copil pofticios, ori chiar și o lumânare de cinci bani însemna pentru țața Minca mai mult decât dacă i-ai fi oferit o coroană de regină. Ea se bucura, mai abitir decât posesorul articolului luat „pe credit" ori dăruit.

Cu privire la băuturile alcoolice, ea avea o atitudine deosebită, neadmițând nici un fel de „beție rece", chiar dacă i-ai fi oferit aur.

- Vinul, zicea ea, nu este o băutură, așa cum pâinea e o hrană. El e mai mult o patimă - o patimă care trebuie să fie frumoasă, adică un simț care să înalțe pe om, altfel e o depravare. Și, dacă e lipsit de o asemenea patimă, omul poate să bea apă, dar el nu poate să mănânce pietre.

Ea nu ținea nici o socoteală de ce vindea pe datorie. Datornicii ei veneau, însă, cele mai adesea, să-i plătească atât cât puteau.

În timpul celor trei săptămâni cât apele rămaseră staționare, afacerile crâșmei fură destul de rele, și țața Minca trebui să ia din economiile ei, ca să garnisească din nou rafturile golite. Apoi, începu retragerea: apa scăzu până la o jumătate stat de om.

Atunci, toată lumea se năpusti asupra peștelui, și banul apăru în toate mâinile. Se pescuia în toate chipurile: cu plasa, cu chipcelul, cu furca de fier, cu „hodorogul" și chiar cu mâna. Peștele, mare și mic, se vindea prin

mahalalele Brăilei, cu prețuri cari îngăduia oricui să mănânce, când îi poftește inima.

Numaidecât, crâșma cunoscu o prosperitate, care înspăimântă pe țața Minca. Plata datoriilor și vânzarea zilnică aduseră bani cu duiumul, deși câștigul era foarte mic. Atunci văzu ea cum se fac averile și până unde Sima nu era, de fapt, decât un fals filantrop, sacrificând doar o parte din surplusul unui câștig, care era aproape o hoție.

Lagărul luă acum o înfățișare zilnică, pe care satul n-o avusese niciodată. Dimineața se pescuia, până seara se vindea peștele la Brăila, iar noaptea se chefuia în draci. Crâșmarii de prin împrejurimi, care nu puteau înainte să țină piept concurenței ce le-o făcea Minca, primiră acum cu brațele deschise pe toți bețivanii.

Țăranii începură, întâi, prin a se îmbrăca. Apoi, cum peștele se vindea bine, ei trecură repede la chefuri. O parte din bani era lăsată pe loc, în mâinile crâșmarilor din oraș, de unde se întorceau adesea în trăsură și însoțiți de lăutari. Noaptea, târziu, nu mai auzeai decât cântece, certuri și bătăi.

Speriate de stricăciunea bărbaților, mame și fete trebuiră să se ducă ele însele să prindă pește, să-l vândă și să facă provizii de bumbac de urzit, singurul articol pentru care aveau nevoie de „bani mulți". Lâna o luau de pe spinarea oilor lor, așa că, urzeala cumpărată, ele erau asigurate de viitoarele țesături de iarnă.

Dar, această mină de aur, ce-o constituia peștele, deschise femeilor perspective neașteptate.

Retragerea toată a apelor dezveli, în văzul tuturor, gropi și văi în cari era mai mult pește decât apă. El se zbătea la lumina zilei și trebuia să moară. Femeile îl încărcară cu lopata, umplând căruțe întregi, îl puseră la saramură și plecară chiar ele să-l desfacă prin satele depărtate de Dunăre și doritoare de pește.

Atunci, fiecare putu să vadă cu cât femeia e mai morală decât bărbatul. Ele se întoarseră cu basmalele pline de bani frumoși, pe cari îi încredințară țaței Minca, îmbunătățiră viața casnică, reparând o căruță, cumpărând o unealtă, îmbrăcând copiii și hrănindu-i mai bine. Tot lagărul se înveseli, nu de chefuri porcești, așa cum făceau bărbații, ci de apariția unei mulțimi feminine în rochii de toate culorile, cari străluceau în soare și erau bucuria ochilor.

Țața Minca fu cea mai fericită. Ea deveni confidenta tuturor gospodinelor, precum și casa lor de economie.

Dar farmecul acesta avea să fie rupt cu brutalitate.

Nu se mai știa nimic de Sima. Se credea că consimțise la o despărțire de fapt, așteptând divorțul, când, într-o noapte, foarte târziu, ciocănituri violente în ușa colibei lor, treziră pe cei doi amanți.

- Cine-i acolo?

- Deschideți, în numele legii! răspunse un glas ursuz.

- Dați-ne voie să ne îmbrăcăm, replică Minca.

- Deschideți imediat, ori spargem ușa!

Minca deschise, oferind legii spectacolul unei tinere perechi în cămașă de noapte. Un om înalt și slab intră cel dintâi. Dinapoia lui se țineau doi gardiști și Sima. Omul slăbănog scăpără un chibrit. Minca îi prezentă o lampă, pe care el o aprinse. Era comisarul de poliție, încins cu o eșarfă tricoloră.

El luă loc pe un scaun și începu interogatoriul.

- Dumneata ești Minca, soția domnului Sima Caramfil?

- Da.

- Și dormi aici, cu tânărul acesta?!

- După cum vedeți.

- Dar asta-i flangrant delict de adulter. Vă declar arestați pe amândoi.

Li se puse „gabrioletele" la mâini, fără măcar să li se îngăduie să se îmbrace. Minca protestă:

- Cred că n-o să ne duceți în oraș, în halul acesta. Legea nu poate să admită asemenea lucruri. Și apoi, mi-e frig.

Comisarul mormăi.

- Eu sunt legea! Și-o să ieșiți un moment afară în halul acesta! Apoi, vă veți îmbrăca.

Fură scoși afară, și comisarul procedă la un simulacru de percheziție, răscolind, ici și colo, fără să ia nimic.

În vremea asta, numeroși țărani, treziți din somn de zgomotul celor două trăsuri cu cari veniseră vizitatorii nocturni, alergară la cârciuma Mincăi. Unii aveau în mâini felinare.

Văzând pe Minca și pe Mincu în cămașă, ei se opriră, toți, la distanță, fără un cuvânt, fără un murmur. Unii o șterseră înapoi. Alții așteptară să vadă ce e, femeile mai ales. Ele își acopereau fața, ori numai gura, cu mâinile și se văicăreau încet, clătinând capul.

Cei doi „vinovați" păreau nepăsători. Ei se țineau drepți, priveau lunca și tremurau de frig. Li se dădu voie să se îmbrace.

În clipa aceea, sosi moș Ortopan, în fugă. Minca îl chemă în colibă, făcându-i semn să tacă, îi încredința cheile crâșmei și-l îmbrățișă. Bătrânul era foarte mișcat.

Puțin după asta, cele două trăsuri luară drumul Brăilei, ducând spre pușcărie tot ce lagărul avea mai sănătos, un om și o femeie care se iubeau.

*

Fură condamnați amândoi la cincisprezece zile închisoare corecțională. Sima o voise și o obținuse, așa cum obții ce vrei în țara noastră, când ești bogat. Tot el ceruse comisarului ca „mizerabilii" să fie scoși afară în cămașă, ca să-i vadă toată lumea.

Contrar așteptării sale, gândul și atitudinea țăranilor s-au întors împotrivă-i.

Totuși, nenorocitul nu avea un suflet atât de josnic. Numai turbarea soțului, disperat de ultragiul ce i se făcuse, l-a putut împinge la o astfel de josnicie. Și, odată pe panta asta, el nu se mai opri. De altfel, o mulțime de ticăloși, cu care se înconjurase în tristețea-i bolnăvicioasă, îi recomandau cele mai sinistre ignominii.

- Dezbrac-o în pielea goală, pe stradă, și biciuiește-o!

- Taie-i pletele!

- Atrage-o într-un loc sigur și dă-o pe mâna câtorva țigani, să-și râdă de trupul ei!

Dar Sima își iubea femeia. El o iubea acum cu o inimă chinuită de sentimenul unui rău consumat. Și, când acest sentiment pune stăpânire pe o inimă sfâșiată, nu mai e vorba de iubire, ci de chinurile morții. Sufletul lui Sima trăgea de moarte. Pentru el, era totuna, dacă Minca se reîntorcea sub acoperișul lui, ori dacă rămânea cu Mincu. În ambele cazuri, el o considera pierdută.

Îmbătrânit, slăbit, nedormind și nehrănindu-se decât atunci când nu mai putea să se țină pe picioare, el își petrecea nopțile blestemându-și viața și averea. Nu se mai interesa de nimic, nepăsător chiar în fața hoțiilor, cari se săvârșeau sub ochii lui. Într-o noapte, pe când sta la fereastră și contempla curtea luminată de lună, el văzu pe tejghetar scoțând din depozit și încărcând într-o căruță saci și lăzi cu marfă, a căror valoare o evaluă, fără să se miște: „O mie de lei cafea verde și patru sute de lei zahăr". Un venin,

încă necunoscut, îi otrăvea sângele: o ură care cuprindea tot ce există. Moartea nu-i era de-ajuns, și viața îi era de nesuferit. El ar fi dat toată averea lui, ca să nu mai aibă memorie. Da! sărac, cerșetor, dar să nu mai aibă amintirea acestei grozăvii, care îi sfâșia sufletul și-l înnebunea.

În starea asta sufletească se afla Sima, când, în ajunul liberării din închisoare a celor doi amanți, o idee îi veni și-i aduse o mare ușurare: „Am să pun niște derbedei să-i huiduiască!"

El tocmi o bandă întreagă. A doua zi, la ora când se deschide poarta temniței, toți erau postați la locurile lor. Sima se ținea la o parte, cu o bucurie bolnăvicioasă în inimă: „Am să-i strivesc de rușine! Tot bulevardul are să râdă"!

Minca și Mincu apărură, dar se opriră un moment la poarta închisorii, ca și cum lumina zilei i-ar fi orbit. Apoi, cu un pas nesigur, cam clătinându-se, se îndreptară spre Bulevardul Carol, plin de trecătorii ce se duceau în port.

Deodată, două lungi huiduieli izbucniră din dreapta și din stânga lor:

-Hu-o!… Huo-o!

Huiduiții și trecătorii se opriră, țintuiți locului. Nimeni nu înțelegea nimic. Dar Minca zări pe Sima și înțelese. Palidă, îndârjită, ea așteptă să se repete huiduielile și atunci, hotărâtă, încolăci un braț pe după gâtul amantului ei. Acesta îi cuprinse mijlocul. Și amândoi, cu trupurile lipite unul de altul, cu fețele înveselite de necaz, începură să pășească încet, țanțoși, privind țintă la Sima și cântând, ca altădată, populara flecărie:

Șepte gâște potcovite, Leleo, draga mea…

Sima rămase înmărmurit. Minca îi trecu pe sub nas cu amantul de gât, legănându-se ca niște rățoi, râzând și cântând, de-ți era mai mare dragul să-i privești.

Huiduielile amuțiră, iar unul dintre nemernici se apucă cu mâinile de burtă și-i strigă lui Sima:

- Apăi, coane Sima, să-ți fie lelița sănătoasă, că noi n-avem ce-i face!

IX.
Retragerea apelor

Când îneacă lunca, apele se aseamănă cu o dragoste prăpăstioasă ce năvălește într-o inimă liniștită, înspăimântând-o cu tot necunoscutul pe care o astfel de vizită îl aduce cu ea. Când se retrag, rămasul bun ce și-l ia ne golește sufletul, într-un egal amestec de păreri de rău și de mustrări, așa cum simțim în ziua în care o patimă violentă ne părăsește, după ce ne-a fecundat cu tot ce a avut ea mai bun și mai rău.

Sub soarele călduț al unui început de octombrie cam răcoros, nenumăratele mlaștini pe cari potopul le lăsase în urma lui cloceau fără sfârșit, împiedicând pe oameni să se reîntoarcă pe la căminele lor, pe când, la orizont, linia argintată a apelor în retragere părea să zâmbească răutăcios operei de distrugere ce se dezvăluia sub ochii țăranilor: case ruinate ori prăbușite; semănături de porumb îngropate în noroi; viță de arbuști uscați; clăi de nutreț luate de apă; puțuri astupate; garduri răsturnate în șanțuri.

Tăcere. Pustiu. Ai fi zis că viața inundaților se ducea cu apele, căci era mai multă viață când ele umpleau lunca: se pescuia. Toată lumea cunoscuse un belșug, care făcea pe mulți să blagoslovească înecul. Pe când acum, în pragul iernii, un sat pustiit și nici un mijloc de trai, iată ce aștepta pe fiecare.

Cu picioarele goale până deasupra genunchilor, oameni și femei înotau în noroi, de dimineață până seara, uscând odăile, săpând păraie, înlocuind lemnăria putredă, dregând coșarele; și asta, tot continuând să locuiască pe muche. Părăseau colibele în zori și se întorceau noaptea, hămesiți, rupți de trudă. Și nici un ajutor din partea stăpânirii. Fiecare să facă cum poate, vina fiind a lui Dumnezeu.

A trebuit ca tot țața Minca să vie în ajutorul celor nenorociți. Ea le distribui toate economiile ei, nepăstrând pentru dânsa decât ce-i trebuia ca să-și ridice gospodărie nouă în sat. Și, numaidecât, mărinimia ei făcu pe Mincu să-și schimbe firea, sau, mai curând, să și-o trădeze pe cea adevărată. El își dezaprobă tovarășa, spunând că n-are nici o poftă să muncească pentru alții.

Minca îi luă capul în mâini, îl privi lung în albul ochilor și nu răspunse nimic, dar inima ei se duse de-a prăvala.

*

Era pe la mijlocul lui octombrie. Timpul fiind uscat, oamenii izbutiră, cu chiu cu vai, să-și meremetuiască locuințele și să le reocupe. Atunci începu mizeria neagră, pe care bolile o făcură și mai atroce.

Case umede. Nimic de ars în sobă, nici un chip de-a încălzi și usca. Stuful, acest unic combustibil al băltăreților, fiind mereu înecat, nimeni nu putu să și-l procure. Țăranii aruncară în foc garduri, viță, copaci, leoarcă de apă, și nu obținură decât fum.

Nu era casă care să nu-și aibă bolnavul ei. Unele deveniseră adevărate spitale, toți membrii familiei zăcând la pământ. Pneumonie, pleurezie, malarie, tuberculoză și foamea pe deasupra.

- Țață Mincă! Scapă-ne! - era strigătul tuturor copiilor în primejdie.

Dar, la țața Minca, neînțelegerile erau la culme. Ea își făcuse o casă modestă de trei odăi. În cea mai mare, instalase cârciuma-băcănie, drăgălaș aranjată, așa cum o visase ea. A doua, vecină cu prăvălia, era camera lor de locuit; iar a treia, o ocupa moș Andrei Ortopan, pe care reumatismele și tristețea îl țintuiau în pat. Bietul bătrân se simțea nenorocit, văzând cum fiu-său devenea din ce în ce mai grosolan cu aceea pe care el o privea ca pe o bună noră. Știind cât o iubise înainte, el nu mai înțelegea nimic din sufletul feciorului său.

Minca înțelegea și înclina fruntea în fața ursitei. Ea vedea cum naște în acest suflet nevoia de-a parveni. Pe înăbușite, fără să mărturisească, Mincu hrănea ambiția îmbogățirii. Ea îl văzuse deseori luând atitudini comune tipului de cârciumar egoist, pe care numai setea de câștig îl conduce în viață: lingușitor cu mușteriul care bea țeapăn și plătește cât îi ceri; obraznic cu nenorocitul care te roagă să-i dai un kil de gaz pe datorie, oricine ar fi el. Îl surprinsese chiar turnând sifon în vin și apă în rachiu, ba și încărcând la socoteală pe un consumator, operații necinstite de cari ea avea groază mai mult ca de orice. Blândele mustrări ce i le făcu, rugându-l să fie „cârciumar cinstit", n-avură decât darul să-l facă mai băgător de seamă în viitoarele lui pungășii crâșmărești.

Totuși, dragostea ce-o nutrea pentru Mincu al ei fu mai tare decât disprețul ce-l avea față de tristele lui apucături: „Lasă că-l vindec eu!" Dar iată că Mincu își luă drepturi de stăpân absolut, interzicându-i - ei, care era adevărata stăpână - să mai „risipească avutul casei".

Să „risipească„! Ceea ce ea considera ca o supremă bucurie a vieții - ajutorarea celor învinși el o numea „risipă“. Nu era, oare, drăguțul ei mai ticălos decât Sima? Căci celălalt avea, oricum, mărinimia lui, precum și

scuza de-a fi fost născut numai pentru a face avere, pe când Mincu nu știa să deosebească vinul bun de cel rău, nici să spele un pahar, cum se cuvine.

Și totuși, omul acesta o ținea prin toate fibrele ființei sale, trăia în carnea ei. Ea nu mai concepea viața fără dânsul. Își găsise bărbatul.

Sfâșiată între mărinimie și patimă trupească, Minca nu mai vedea scăparea decât într-o imediată întoarcere la sfânta sărăcie de altădată. „Deschide omului drumul spre înavuțire, și sufletul lui e pierdut", își zicea ea. Ce mai rămăsese din Mincu de la Japșa Roșie, harnicul flăcău care ducea în spate o căruță de rogojini, la târgul din Brăila, ca să ia pe ele doar atât cât să aibă cu ce trăi, el și tată-său?

Ea făcuse dintr-însul un crâșmar scârbos, ale cărui mâini și fălci începeau să se fleșcăiască, a cărui privire devenea din ce în ce mai falsă și căruia nu-i mai plăcea să iasă în pragul prăvăliei decât în jiletcă cusută cu fir și în pantofi brodați. Cât despre partea de muncă pe care negoțul lor o cerea fiecăruia dintre ei, el lăsa tot greul pe spinarea tovarășei lui, umplându-și ziua cu fleacuri și dându-se cu totul plăcerilor mesei, somnului și plimbării.

Gustul acesta de viață ușoară, practicat sub ochii unei suferinți generale, sfârși prin a scoate pe Minca din sărite. Și cum ea îi atrăgea într-o zi atenția asupra acestui fapt, el îi cârpi o palmă.

Bărbat ai vrut, bărbat ai! Ba chiar unul a cărui bărbăție se reduce la atât. Minca încasă palma, fără să sufle o vorbă, ridică brațele la cer, ca și cum ar fi vrut să spună: „Mă predau!" și o luă razna spre Siret, ca să arate apelor în retragere obrazul ei ars de insulta iubirii.

„Totul vine cu voi… Totul se duce cu voi…"

Pe vremea noroasă din acea după-amiază, cenușiul apelor se confunda cu orizontul, într-o imobilitate apăsătoare. Totul părea fără suflet, totul era mort. Oceanul viu din timpul inundației devenise o masă de plumb. Siretul și Dunărea, întorcându-i spatele, îi retrăsese viața.

La o mică depărtare de dânsa, Minca zări câțiva copii răscolind prin smârcuri. Apropiindu-se de ei, ea se întristă, văzându-i adunând o împuțitură de pește pe jumătate mort. Adio, frumoasele știuci, mândrii crapi, gustoșii lini, cu cari lumea umplea căruțe întregi, pe vremea colibelor de pe muche!

Zamfir era și el acolo, dar ca să se joace.

- Cum mai merge pe-acasă? îl întrebă ea.

- Binișor… Nenica Sima ne trimite tot ce ne trebuie. Nu ne lipsește nimic.

- Da' tata, ce mai spune?

- Zice că-i pare bine că ești nenorocită.

- Dar tu, Zamfirică, tu ce gândești?

Băiatul se aruncă în brațele sorei sale și izbucni în plâns.

Minca se întoarse acasă, vorbind singură: „Așadar, Mincu nu era un viteaz, decât fiindcă trăia în sărăcie. Acum, când a dat de gustul belșugului, iată-l desfigurat. Ei bine, de-aci într-o săptămână, o să fac așa ca să nu mai avem decât pereții casei și prea puțin lucru pentru gurile noastre“. Moș Andrei o aștepta în pragul locuinței. El o luă în brațe și-i zise, îndurerat:

- Te părăsesc, fata mea! Mincu a plecat la Brăila, ca să vândă căruța și calul ce i-ai cumpărat. Nu mai îmi recunosc fiul! Mă duc în lume!

Toate încercările ei de a-l reține, rămaseră zadarnice. Bătrânul plecă, cu traista la spinare.

Minca făcu să vie imediat două căruțe din sat, pe care le încărcă cu aproape toată băcănia și băuturile prăvăliei. Apoi, ducându-se din casă în casă, distribui tot: -Degeaba mai țin prăvălie, că nu mai am cui vinde marfa, explică ea. Așa că v-o împărțesc și căutați să faceți economie. Am închis cârciuma. Sunt bolnavă. Oamenii știau care era boala ei, dar nu îndrăzneau să vorbească. De altfel, mai toți erau prăpădiți de foame, frig și molimă. De-abia mai aveau puterea să mulțumească. Doar copiii mai întrebau:

- N-ai să mai fii crâșmăreasă, țață Minca?

Pe înnoptate, nefericita țața Minca se întorcea acasă, cu brațele bălăbănind. Ea nu avu o lacrimă de înduioșare în fața rafturilor goale, ci numai o inimă tot atât de goală.

Și această inimă părea să se golească și mai tare, cu cât ceasurile treceau, lungi, strigătoare la cer, fără ca ele să aducă pe Mincu. Ticălosul îi era mereu drag, deși nu mai avea nici o speranță de viitor.

Întinsă, îmbrăcată, pe pat, ea nu închise ochii toată noaptea. Inima îi era înghețată. Capul îi clocotea. Cel mai mic zgomot o făcea să sară în sus și să alerge la fereastră. Spre ziuă, un somn care dură o jumătate de ceas, o amorți.

Se trezi speriată de-a fi adormit fără voie. Și, numaidecât, o sforăială care venea din odaia lui moș Andrei, o lovi ca un pumnal. Ea se duse încet să vadă cine-i, și văzu pe scumpul ei Mincu, într-o stare care-o făcu să-și acopere fața de groază.

El dormea, îmbrăcat, în patul bătrânului. Hainele îi erau înecate de vin negru, vomitat, figură congestionată, gura căscată, respingătoare. Din buzunarul de sus al vestei, o batistă de cocotă, cu dantele și monogramă, atârna afară. Asta-i făcu mai rău ca orice.

Ea ieși. Mașinalicește, sufletu-i ucis o îndreptă spre Japșa Roșie, poate în speranța de-a găsi pe bătrânul rogojinar, pe cale de a-și reconstrui gospodăria. Ea făcu aproape o jumătate de zi, ca să ajungă și nu găsi decât locul singuratic al fostului ei cuib de fericire. Privind, atunci, Siretul, ea îi zise:

- Ție îți datorez pe Mincu. Tot tu mi l-ai luat, împreună cu sufletul meu.

La înapoiere, picioarele-i puseră și mai mult timp s-o readucă la trista-i gospodărie, unde o mare surpriză o aștepta: Mincu dispăruse, furând și puținii bani ce se mai aflau în casă.

Minca trase obloanele și se culcă.

X.
Milostivul satului

Ploua de câteva zile peste întreaga „Vărsătură“ urâta „ploaie a ciobanului“, care te pătrunde în suflet. Dimineața și seara, o ceață groasă, un fum înecăcios îți lua răsuflarea. Tot satul tușea, oameni și animale. Uneori, pâcla era așa de compactă că nu descopereai satul decât datorită corului tusei, care se înălța ca dintr-o groapă, mai ales când intrai în luncă, mergând pe lângă linia ferată.

Pe un astfel de timp, drumul acesta era cel mai sigur, căci el te ducea drept în sat. Pe acesta îl și luă, într-o seară mai pâcloasă ca oricând, un om de statură foarte mică, încălțat cu cizme, purtând căciulă și înfășurat până la ochi într-o ghebă. El mergea pe șovăite, cu urechea la tren și pipăind cu bățul șina, așa cum fac orbii.

Adesea, un acces de tuse îi zgâlțâia tot corpu-i slăbănog. Atunci se oprea și lăsa să-i scape un „uf, își ștergea ochii, căuta să-și dea seama unde se afla și o pornea mai departe.

El merse așa, pe dibuite, până la cantonul din vale, unde se izbi de o fetiță.

- A cui ești tu? o întrebă el, luându-i mâna.

- A Ilenii și a lui Vasile Lungu, răspunse fata, temătoare, cu glasul stins.

Necunoscutul scapără un chibrit și văzu doi ochi limpezi sub o frunte încrețită.

- N-ai putea tu să-mi spui, micuțo, cum mai stă cu sănătatea țața Minca?

- Îi bolnavă și singură.

- Cine o îngrijește?

-Toată lumea, afară de părinții ei. Ieri a fost rândul nostru.

- Bine, dar au oamenii cu ce s-o ajute?

- O ajută, de unde au, de unde n-au. Acuma ea e cea mai nenorocită din tot satul.

Streinul scoase dintr-un buzunar al ghebei un pachețel și-l dădu fetei.

- Du asta lui tată-tău. O să găsească înăuntru douăzeci de lei și un „bon de marfă". Spune-i să ia un sac și să se ducă numaidecât, cu bonul acesta, la cantonul din deal. Acolo va găsi o căruță mare cu coviltir, păzită de un om. Să dea bonul păzitorului și să încarce marfa care e însemnată într-însul. Noapte bună, fetițo! Am să mai trec pe la voi.

- Dar, cine ești d-ta, nene?

- Un om nenorocit, ca țața Minca.

Era Sima, pe care cu greu l-ai fi recunoscut, chiar dacă ar fi fost ziuă. O ftizie galopantă îi topise trupul, făcându-l hidos. Barba, neîngrijită de două luni, creștea, sălbatică, până sub ochi, a căror privire stranie nu mai amintea pe Sima, ci pe-o bufniță.

El părăsi calea ferată și drumul satului, poticnindu-se la fiece pas. Vreo douăzeci de pachețele, la fel cu acela pe care-l dăduse fetiței, îi împovăra gheba cu greutatea lor metalică. Sima avea să le distribuie pe toate, începând cu familiile cele mai lovite de soartă.

Din partea asta a satului, casele erau înșirate de-a lungul șoselei, față cu suhatul. Dar nu era chip să le distingi, atât se întunecase de tare.

Sima înainta cu mare greutate, sufocat, istovit, înotând în smârcuri și împiedicându-se de hoituri. El trecu pe lângă un puț fără furcă, nici ghizduri, o groapă căscată în care oameni și animale puteau ușor să cadă. Nepăsarea asta îl lămuri asupra halului în care trebuia să se afle comuna.

Dar el fu și mai lămurit, după ce vizită câteva gospodării. Vizită de cerșetor. Intra într-o curte, s-apropia de ferestre, spiona, apoi bătea la ușă. Cineva deschidea și se retrăgea, pe loc, speriat în fața acelui cap suspect, îmboborojit până la ochi. Sima profita, atunci, ca să inspecteze dintr-o privire interiorul casei, apoi, oferind un pachețel, două ori trei - după mărimea familiei și gradul de mizerie - el repeta pe șoptite aceleași instrucțiuni pe care le dăduse fetiței și dispărea.

Peste tot aceeași promiscuitate, aceeași sinistră mizerie. Câte cinci, opt, ba și doisprezece membri ai aceleiași familii, îngrămădiți în singura odaie încălzită, ori mai curând afumată. Drept orice hrană, o oală cu terci. Bolnavi înveliți cu țoale zdrențuite. Fețe înfrigurate. Glasuri stinse.

Epidemie de tifos, însoțită de foamete.

Înspăimântat, Sima se crezu responsabil de toată această suferință, el care poseda grămezi de aur inutil, imense stocuri de alimente, îmbrăcăminte, lemne de încălzit. Cuvintele Mincăi, invitându-l să ia în mâini economia unui ținut în primejdie și s-o administreze cu omenie, îi răsunară în inimă, ca o comandă biblică.

Acum, era prea târziu. El își simțea sfârșitul apropiat. Poate că și femeia lui era pe moarte. Două vieți zdrobite; o dulce căsnicie sfărâmată; sate întregi bântuite de toate calamitățile. Din vina lui, care voia să câștige mereu bani și iar bani.

El se năpusti asupra gospodăriilor, le luă la rând și își goli buzunarele pline de pachețele, apoi, prăpădit, luă drumul înapoi spre cantonul din deal, unde se afla căruța cu provizii. Pe drum, el întâlni pe cei dintâi locuitori ajutați. Bărbați și femei se întorceau cu sacul la spinare.

În dorința lui evanghelică de-a nu ști stânga ce face dreapta, el evită pe bieții oameni, dar o bătrână îl recunoscu. Ea trânti sacul jos, îi luă o mână și i-o udă cu lacrimi, gemând:

- Milostive… Milostive…. Spune cine ești? Rostește numele tău, ca să-l pomenim în rugăciunile noastre.

- Un om nefericit! răspunse Sima, fugind.

A doua zi, la prânz, un șir de care încărcate cu lemne sosea în sat. Distribuirea lor fu făcută de un om de încredere al lui Sima, care refuză să spună oamenilor cine era milostivul.

Și, în aceeași seară, pe o vreme la fel cu cea din ajun, Sima își făcu din nou apariția. Dar, cum, de astă dată, lumea pândea trecerea binefăcătorului, acesta trebui să schimbe tactica. El nu mai bătu la nici o ușă, ci se mulțumi să arunce prin curți ajutoarele în bani și bonuri, fără să mai vorbească cu nimeni.

Ar fi fost totuși nevoie de explicații, căci acum nu mai era vorba de-o căruță cu alimente, trasă în apropierea satului. Ci însăși depozitele lui, pe care el le punea la dispoziția sinistraților. Pachețelele erau înlocuite cu plicuri, în cari se afla câte un bilet de o sută de lei, pe lângă bon, a cărui cantitate de marfă era cu mult mărită.

Sima ar fi voit să le spună că trebuiau să se ducă în oraș să ridice cele însemnate în bonuri, dar, teama bolnăvicioasă de-a nu fi descoperit, îl făcu să renunțe la orice explicații.

Măsura lui de prudență, însă, nu servi la nimic, căci, în clipa când arunca pe deasupra unui gard plicul din urmă, un om îl apucă de braț. Era socru-său, Alexe Vădinoiu, care îi strigă, furios:

- Ce faci, nebunule?

Sima se simți năvălit de-o scârbă și de-o mânie, care îi tăiară răsuflarea. El se smuci din mâna lui Alexe.

- Nu mă atinge, murdarule!

Și, adunându-și ultimele puteri, o rupse la fugă și dispăru în noapte și pâclă. Dar, în loc să se îndrepte spre trăsura care-l aștepta pe deal, el se năpusti în direcția opusă orașului și se rătăci într-un câmp. O sfâșietură

cumplit de dureroasă în plămâni îl făcu să-și cuprindă pieptul cu brațele. Și, pe loc, gura i se deschise singură, sub năvala unui val de sânge.

El gemu, înăbușit:

- Minca!

Și căzu cu fața la pământ, ca să nu se mai ridice.

XI.
Descompunere

O fâșie de crep negru, lungă de treizeci de metri, acoperea cu doliul ei cele două mari firme „Sima Caramfil", formând unul din unghiurile drepte ale Bulevardului Carol cu Strada Victoriei.

Era un doliu care nu provoca decât uimire. Un altul, plin de o sinceră tristețe, se desfășura dinapoia celor șapte uși zăvorâte ale frumoasei întreprinderi: cârciumă-băcănie-locandă.

În ultima lună, răposatul nu mai pusese piciorul în magazinele lui. Și, care mai de care, urma să șterpelească ce-avea sub mână. O făceau în chip firesc, printr-o învoială subînțeleasă, fiecare prevăzând deznodământul fatal al stăpânului și nemaiavând de cine să se teamă.

Acum, când mari peceți de ceară roșie erau puse peste tot, un repaos profund cufunda cele trei localuri într-o tăcere elocventă.

În restaurant, bucătăria rămăsese văduvă de mândra ei arămărie. Toată fusese furată în ultima zi a dramei. Grămezi de farfurii și servicii nespălate zăceau peste tot, printre resturi de carne și zarzavaturi, care începeau să putrezească.

Cârciuma prezenta un aspect mai puțin lamentabil, cu toată neorânduiala paharelor, carafelor și sdclelor de rachiu. Aci, în fundul pământului, trebuia căutată dovada trecerii vandalilor: cele mai bune vinuri, cele mai fine rachiuri dispăruseră aproape toate. De mai bine de două luni, în fiecare seară, enorme damigene plecau pentru o destinație cunoscută numai de tejghetar.

Dar băcănia era aceea care purta urmele celei mai crude devastări.

Orice mare magazin de alimentație, frumos orânduit, nu-i nimic alt decât dorința noastră de-a trăi, privită prin patima stomacului.

Această dorință, pe care mii de ochi au reflectat-o în mândra băcănie a lui Sima, nu mai era acum decât un hârdău cu murdării. Lăzi sparte, saci spintecați își răspândeau conținutul peste tot. Nenumăratele sertare zăceau căscate. Cârnățăria mucezea. Rafturi, altădată frumos garnisite cu tot felul de cutii, pachețele, borcănașe, sticluțe, semănau cu o gură știrbă. Dușumeaua era acoperită cu măsline, nuci, migdale, alune, stafide, macaroane sfărâmate, orez, untdelemn vărsat.

În umbra acestui cimitir, soarele proiecta, prin crăpăturile obloanelor, fâșii de lumină albăstruie.

Năvala darurilor în natură ale lui Sima contribuiseră mult la acest vandalism, mai ales în dimineața în care lumea află de moartea donatorului. Tot plângându-l cu lacrimi sincere, țăranii o luară la goană spre oraș ca să încaseze proviziile, înainte de-a fi prea târziu.

Atunci, nu mai știu nimeni să distingă între dar și jaf. Se încărca în zece căruțe deodată, fără nici un control. Chiar și stocurile depozitului de mărfuri fură, în parte, ridicate, nu se știe de cine.

Pe la prânz, sosirea autorităților și sigilarea generală puseră capăt jafului.

Se întâmplase ca tocmai în ziua aceea să fie o vreme frumoasă, după o săptămână de ploaie. Și, ar fi fost o bucurie pentru toată lumea, dacă soarele n-ar fi strălucit deasupra unor sate care începeau să-și îngroape primele victime ale epidemiilor și foametei de care sufereau, de la retragerea apelor.

Căruțele țăranilor ce se întorceau cu provizii se încrucișau cu acelea cari transportau coșciuge, drumul fiind același ca să vii acasă, ori să te duci, în sens contrariu, la cimitir. Nici un convoi nu lua în seamă la ce transporta celălalt. Rar vedeai pe cineva apropiindu-se, să se descopere și să se închine la trecerea unui mort. Rar, de asemenea, zăreai doi ochi umezi de plâns, întorcându-se, invidioși, să se uite după o căruță cu provizii.

Toată lumea era sătulă, și de boală lungă, și de sănătate nestrămutată. Lupta era tot așa de aprigă ca s-o combați pe cea dintâi, precum s-o înduri pe cea de-a doua. Fiecare dorea din tot sufletul sfârșitul acestei lupte, fie și cu prețul unui cataclism: un mare foc, o nouă inundație, ori o moarte colectivă.

Vedeai cum te năvălește încet moartea și putreziciunea. Totul murea împrejur și totul putrezea. Prin casele oamenilor, putreziciunea începea înaintea morții și continua după îngroparea cadavrului, cei rămași în viață fiind ei înșiși pe jumătate putrezi.

Mortalitatea printre dobitoace și păsări mergea, mână în mână, cu aceea a oamenilor. Satul era plin de leșuri de oi, porci, curcani, gâște, găini, uneori de câini și de pisici. De multe ori, nu se știa pe unde zac și trebuia să se ia omul după miros, ca să descopere stârvul și să-l îngroape.

Prin băltoace, prin șanțurile șoselei, ca și în plină câmpie, hoituri de vite mari, înecate prin alte părți și aduse de ape răsăreau zilnic din noroaiele ce le acopereau și făceau aerul peste putință de respirat. Chiar și vegetalele, păpușoaie și zarzavaturi surprinse de apă, formau mlaștini imense și

aproape tot așa de împuțite ca și acelea unde zăcea un leș. Bătrânii de pe „Vărsătură" nu-și aminteau să mai fi trăit asemenea nenorociri.

Deseori întâlneai oameni cari alergau pe câmp după o gură de aer curat, sătui de duhoarea din casă, din curte, din sat. Mulți suportau mai ușor foamea decât o astfel de putoare universală.

Starea aceasta dură aproape toată toamna, care fu blândă. Ceruri de plumb alternau cu zile pline de soare. La sfârșit, țăranii reușiră să scape de boleșniță, care se duse, mulțumită. Atunci, toți tăbărâră pe stârvuri, bătând șanțurile, grădinile, țarinele, și îngropând până la cel din urmă.

Pe la începutul lui decembrie, un ger uscat împietri toată firea.

XII.
Îndreptare

Era prin luna mai a anului următor, care fu numită, mai târziu, „luna mușcatelor și-a pruncilor din porumbiște".

Mușcata e o floare mult iubită la noi. Fete și femei tinere o poartă la ureche. Ea trăiește mai mult prin glasturi, la ferestre. Prin grădini, rar înflorește chiar de la începutul lui mai, cum se întâmplă în anul acela.

Cât despre „pruncii din porumbiște“ ori „din păpușoi“, ei nu puteau să înflorească decât în luna aceea, căci fuseseră toți zămisliți pe vremea colibelor, când înecul era în toi, iar perechile îndrăgostite se plimbau cam prea mult, pe lună plină, prin desișul păpușoaielor înalte.

Acum, mușcate și prunci se lăfăiau la soare. Împotriva celor dintâi, nimeni n-avea nimic de zis. Ba, explozia prematură a parfumului, odată cu a roșului lor aprins, plăcea chiar și acelora cari au, totdeauna și împotriva oricui, ceva de zis. Dar, vai, altfel stăteau lucrurile cu pruncii și mai ales cu tinerele lor mame.

Se spunea că „asemenea lucru" nu trebuia să se întâmple. Se spuse și se repetă, cu mult înainte ca „lucrul" să se fi produs, apoi, când el sosi, strigătele de groază fură și mai mari, ca și cum această sosire se produsese altfel decât de obicei.

Dar, vremea era așa de frumoasă, ciocârlia cânta cu atâta patimă deasupra arăturilor și, departe în zare, stuful și papura îndreptau spre cer o atât de mândră pădure de țepuși verzi, încât fiecare sfârși prin a înțelege că această buclucașă înflorire de prunci „vinovați" trebuia, la urma urmei, să fie acceptată.

Din fericire, obiceiurile pământului ușurau această acceptație: cu o mână, chemai pe popa; cu alta, pe tatăl „nerușinat"; și îngenuncheați în fața popei, cu patrafirul pe cap, perechile îndrăgostite de pe vremea colibelor primiră binecuvântarea divină.

Numai țața Minca nu avu nevoie de popă, deși avea și dânsa „ca toată lumea“ pruncul ei „din păpușoi“. Era din cauză că Mincu, tatăl lui Mitruță al ei, plecase în lume și n-avea să se mai întoarcă niciodată.

Atâta pagubă, și de popă, și de Mincu! Tânăra mamă nu era mai puțin fericită. Căci, moș Alexe murind în timpul iernii, Minca o adusese la ea pe buna ei mamă și pe micul lor Zamfirică. Își făcuse un război ca acela pe

care îl avea Ortopan la Japșa Roșie și-și câștiga pâinea zilnică, țesând, ca mai toți țăranii, frumoase rogojini și coșnițe.

Țața Minca, văduvă și moștenitoare unică a bogătașului Sima Caramfil, ar fi putut să facă altfel. N-o făcu. Ea cedă întreaga moștenire, numeroaselor și lacomelor neamuri ale răposatului, nepăstrând pentru dânsa decât o căruță cu cal și o mică sumă de bani. Gustase din viața îmbelșugată și știa cât a costat-o ca să fie fericită.

Negreșit: adesea, când înhamă ca să plece la tăiat papură, ochii i se umplu de lacrimi. Dar ea îi șterge repede, căci zece căruțe trec în galop pe la ferestrele ei, garnisite cu mușcate și zece glasuri tinere îi strigă deodată:

- Grăbește-te, țață Mincă! Azi „tăiatul" o să fie strașnic!